

ATT FYLLA ETT TOMRUM I STADEN

ATT FYLLA ETT TOMRUM I STADEN

Examensarbete vid Chalmers Arkitektur MPARC

Examinator: Sten Gromark

Handledare: Klas Moberg

Jury: Catarina Canas, Barbara Rubino

HANNA FREDRIKSSON

Göteborg 2014-05-28

CHALMERS

ABSTRACT

Walking in the city, I am often intrigued by seemingly empty gaps. In a time when housing shortage is a major problem and the dense city is considered to provide the best conditions for a sustainable lifestyle, utilization of these gaps inspire me.

Since the problem of Urban Sprawl was identified in the 1990's, densification has become the focus when planning for more sustainable cities.

Gothenburg is expected to grow by 30 percent over the next twenty years, and this growth is planned to happen by densification within the existing city. Based on the intentions and strategies stated by the City of Gothenburg I have chosen one of said gaps as the site for my master thesis project.

Wavrinskys Plats represents the meeting between the inner city and the sparsely populated neighborhood units of Guldheden, and is intended to be part of a future expansion of the inner city. When the neighborhood units were built in the 1940's and 50's the city planning ideals differed from today's strive for a dense connected pedestrian-friendly city. The intention to separate the independent units

from the existing city has led to large unbuilt spaces and the separation of different types of traffic has created a large-scale streetscape.

My proposal at the site aims to fill a gap, both physically and functionally. I want to define Wavrinskys as an urban space, that is something more than the existing junction and tram stop, and connects Guldheden to the adjacent city. The characteristics and qualities of the area are taken into consideration, when striving for a denser urban environment. The addition of dwellings provide "eyes on the street", important for the feeling of security when moving in the city. Commercial space in the ground floor give life to the street.

The result is a first step towards an incorporation of Guldheden into the inner city.

FILLING A GAP IN THE CITY

Walking in the city, I am often intrigued by gaps. Places that seem forgotten or left-over. Wounds that need to be fixed. Today, when housing shortage is a major problem and the dense city is considered to provide the best conditions for a sustainable lifestyle, I am inspired by the possibilities these gaps offer.

DENSIFICATION

More than half of the world population live in cities today, and the number is increasing. At the same time, most of the cities have become less dense over the last decades. The problem of "Urban Sprawl" was identified in the 1990's.

Density is considered to be the key to create sustainable cities. A more effective use of land lead to shorter distances and less need for transportation. A high population density enables more effective public transportation systems. UN Habitat indicates that a population density of 150 inh/ha is necessary to provide good conditions for public transportation and an urban environment that encourages walking and bicycling.

In the pre-modern city different functions were placed closely together. But when the

modernist planning ideals took hold in the twentieth century the city began to spread.

The renaissance of the dense city is not just a fight against sprawl, it is also a renaissance of the dense city life. When cities plan for densification today there is often a great faith in the dense, mixed-use city's ability to provide integration and social sustainability.

DENSIFYING GOTHENBURG

Gothenburg is expected to grow by 30 percent until 2035. The master plan states that this shall be possible by densification of the existing city. New developments will be focused to centrally located areas of former industrial land converted into new neighborhoods, and smaller infills in the so-called "in-between city".

The qualities of the traditional, dense, mixed-use city is a model for the development of Gothenburg. The goal is a city that provide good conditions for a comfortable and sustainable every day life. A closely connected city, where it is easy to move by foot or bicycle.

WAVRINSKYS PLATS

One goal for the densification of Gothenburg

is to expand the inner city. Guldheden is one of the areas identified as part of this future inner city. There is a quite distinct border between the city centre and Guldheden today. The dense city ends abruptly and Guldheden has a suburban character and a low population density. The topography enhances this border, as Guldheden is situated on a plateau.

Wavrinskys Plats, with a tram stop and some shops, is situated along the main road Guldhedsgatan connecting Guldheden to the inner city. The surrounding residential areas are perceived as individual enclaves and have no clear connection to Wavrinskys or Guldhedsgatan.

The area to the east consists of a group of low rise blocks and detached houses built in the beginning of the 1900's. In the 1930's the plan was to connect new developments in the area to the existing city structure, but the plans were interrupted by the war. When the work was resumed the urban planning ideals had changed. The topography was then considered an advantage when creating a new, independent neighborhood unit separated from the city. Norra Guldheden was the first neighborhood unit to be built in Sweden. A

few years later the larger Södra Guldheden was built.

The neighborhoods have large green areas and the buildings are placed with great consideration to the topography and with no distinct borders between private and public. In Norra Guldheden you can see the beginning of separation between building and street, and in Södra Guldheden different types of traffic are separated and no buildings connect to the main road, Dr Allards Street.

Guldheden today is a calm and popular residential area, but the decrease in population has made it difficult for local shops, gathered around the two local squares, to survive.

In 2005 the City Planning Office published plans for densification of the area. They suggest several smaller developments, mainly containing dwellings. In connection to Wavrinskys, a building with 50 apartments is suggested. Either in a low lamella, or in a tower block.

To achieve the goal of incorporating Guldheden into the inner city I consider Wavrinskys Plats to be crucial. I see a need to do something more

here. Something that adds urban qualities to the site and connects the different residential areas to Wavrinskys and the "backbone" of the city; the tramway. Since the neighborhood units were planned as cohesive units and have a special character I think it is suitable to focus on densifying in the connection between the neighborhood units and the adjacent city, rather than "inside" them.

The south side of Wavrinskys is in many ways an empty, undefined space. The entry road to Södra Guldheden, Dr Allards Street, is overdimensioned and the different types of traffic are separated from each other in a way that is space consuming and turns the street into a barrier. To me, this space is a gap that needs to be filled.

AIMS & FOCUSES

- Define Wavrinskys as an urban space.
- Define Dr Allards Street as an entrance to Södra Guldheden and give the street a more human scale and character.
- Take the characteristics and qualities of Guldheden into consideration when creating a transition to a denser urban environment.

- Focus on the meeting between the building and the street.

- Take advantage of the nature and the terrain.
- Pay attention to the borders between public and private spaces.

THE PROPOSAL

By moving the initial part of Dr Allards street and redistributing the traffic space a more pedestrian friendly street is achieved and some space is released for the new buildings.

The proposal consists of 128 apartments in six building volumes forming a whole, with a public outside and a private inside. The size of the block follow the structure of the existing blocks.

The exposure to noise, the steep terrain and the different characters of the surrounding streets have been important factors when designing the buildings and the result is two different typologies within the block.

Towards the busy Dr Allards Street and Wavrinskys the buildings form a screen to protect from the noise. They connect directly to the street and the ground floor, marked

by a contrasting facade material, has a public character with commercial space.

As the character of the street changes east of Wavrinskys so does the meeting between the building and the street. The wooden shingle cladding continues all the way down to street level as the street rises and the number of floors decreases.

Along Egnahemsvägen the continuous building turns into smaller volumes reacting to the scale of the existing older buildings.

Because of the noise it is necessary to place all the bed rooms in the larger buildings towards the quiet, inner side of the block. The apartments in these buildings are therefore big and faces both the street and the yard. They have to distinctly different sides; the public and social areas towards the street, and the private and quiet areas towards the inner yard. The two balconies have different character; towards the street retracted and with solid railing, towards the yard extended with glass railing.

Since the smaller building are protected from the noise by the bigger ones, the rooms can be placed more freely. Each floor contains four

smaller apartments, all with windows in two different directions.

To enable and encourage a sustainable lifestyle for the residents there is a car pool instead of private parking spaces.

The load bearing structure of the building consists of wood, since it is renewable. The facade is covered with cedar shingles, except the ground floor towards Wavrinskys and Dr Allards, that is articulated by a concrete facade. The steep side of the asymmetric roof is covered with metal and the sunniest side has integrated solar cells. The flatter side, visible from the existing buildings, is covered with sedum.

The nature is left untouched as much as possible, and the steep terrain helps to define private yard towards the street.

CONCLUDING REFLECTIONS

The proposed building can be a first step towards a connection between Guldheden and the city. To fulfill the aim of expanding the inner city I see a need for further developments along Guldhedsgatan and Dr Allards Gata.

INNEHÅLL

ABSTRACT	5	FÖRUTSÄTTNINGAR	40
SUMMARY	6		
INNEHÅLL	8	UTGÅNGSPUNKTER	51
INLEDNING	9		
		PROJEKTET	
FÖRTÄTNING		<i>Situationen</i>	62
<i>Behovet av förtätning</i>	13	<i>De större husen</i>	64
<i>Förtätningens möjligheter</i>	15	<i>De mindre husen</i>	72
		<i>Gården</i>	76
GÖTEBORG		<i>Plan översikt</i>	78
<i>Göteborg ska förtätas</i>	18	<i>Sektion</i>	84
		<i>Fasad & material</i>	85
WAVRINSKYS PLATS			
<i>En utvidgad innerstad</i>	24	REFLEKTION	92
<i>Ett möte mellan innerstad & mellanstad</i>	26		
<i>Bakgrund</i>	32	PROCESSEN	94
<i>Planer & program</i>	34		
<i>Tomrum att fylla</i>	37	REFERENSER	108

INLEDNING

När jag rör mig i staden fascinerar jag ofta av tomrum. Platser som jag upplever som bortglömda, tomma eller övergivna. Vad är deras historia? Har det funnits planer för dem och varför har de i så fall övergetts?

Ibland kan sådana platser, som inte getts en specifik funktion, bli till välbehövligen mellanrum i staden. Men ofta är de hål som behöver lagas.

I en tid när bostadsbristen är ett ständigt aktuellt problem och man alltmer betonar den täta stadens goda förutsättningar för en hållbar livsstil inspireras jag av dessa platsers möjligheter.

Många byggprojekt i Göteborg idag är stora och omfattande och består ofta i att områden av före detta industrimark omvandlas till stad. Som komplement och kontrast till dessa projekt ser jag möjligheter och behov av att med mindre punktsatser runt om i den befintliga staden fylla olika sorters tomrum med människor, liv och funktioner.

Med utgångspunkt i dessa tankar har jag valt att i mitt examensarbete rita ett förtätningsprojekt i centrala Göteborg.

Inledningsvis tar jag upp fenomenet förtätning i allmänhet, för att sedan fokusera på Göteborgs strategier och intentioner för hur staden ska förtätas och utvecklas.

Med detta som grund väljer jag ut en av de platser som triggat min fantasi, och som har potential att förtätas i linje med stadens intentioner.

Jag fördjupar mig i platsens historia och de planer som funnits och finns för den för att sedan, i relation till dessa planer, utforma ett eget förslag till ny bebyggelse på platsen.

Parallellt med mitt skissande gör jag även litteraturstudier om staden och stadsplanering i ett större perspektiv för att få inspiration och nya infallsvinklar.

FÖRTÄTNING

BEHOVET AV FÖRTÄTNING

Idag bor hälften av jordens befolkning i städer, och andelen fortsätter hela tiden att öka. Samtidigt har de flesta av världens städer de senaste årtiondena blivit allt glesare. (*UN-Habitat, 2012*)

På 1990-talet identifierades det internationella stadsutvecklingsproblemet som kommit att kallas "Urban Sprawl" - stadsutglesning. Städer breder ut sig med ökad markförbrukning, behov av utbyggd infrastruktur, stigande utsläpp och försämrade service som följd. Urban Sprawl är ett fenomen som förekommer i både växande och krympande städer. (*Arnsberg & Bergström, 2010*)

Befolkningsökningen och utmaningarna är störst för städer i utvecklingsländer, där stora mängder värdefull mark riskerar att gå förlorad. Men även i industrialiserade städer, som har en långsammare befolkningsökning, riskerar städerna att breda ut sig allt mer. Detta på grund av en snabbare minskning i befolkningstäthet. När mer mark tas i anspråk av städerna minskar de ytor som kan användas för livsmedelsproduktion och som ekologiska "buffertzoner". Stadsregionernas förmåga att försörja sig själva minskar och beroendet av import ökar. (*UN-Habitat, 2012*)

Utglesning är dyrt, både i form av kostnader för utbyggd infrastruktur och i form av förlorad jordbruksmark. (*Arnsberg & Bergström, 2010*)

FN:s boende- och bosättningsorgan, UN Habitat, anger kompakthet som en avgörande del i att skapa hållbara städer. En effektivare användning av marken ger kortare avstånd och minskar transportbehovet. En högre befolkningstäthet möjliggör mer effektiva kollektivtrafikssystem. För att kollektivtrafik ska fungera på ett tillfredsställande sätt och för att skapa en stadsmiljö som är uppmuntrande för gång- och cykeltrafik anger UN Habitat ett tröskelvärde på 150 invånare/hektar.

I Sverige minskade boendetätheten - i städer med mer än 20 000 invånare - från 30 inv/ha 1960 till 22 inv/ha 1990. (*Malmö SK, 2010*)

Men täthet i sig leder inte nödvändigtvis till minskade transporter. Bebyggelse- och befolkningstätheten måste kombineras med funktionstäthet. Ett finmaskigt nät av olika funktioner i form av arbetsplatser och service och av olika bostadstypologier skapar förutsättningar för såväl ekologisk som ekonomisk och social hållbarhet. (*UN-Habitat, 2012*)

I den förmodernistiska staden låg många av stadens olika funktioner tätt tillsammans i tydliga kvartersmönster och med tydliga gränser mellan privat kvartersmark och offentliga gator, torg och parker.

Som en reaktion på trånga, mörka och ohygieniska städer fick den modernistiska stadsplaneringen sitt genombrott kring 1930.

Med fristående hus i park och låg exploatering skulle man säkerställa bra bostäder med ljus, luft, utsikt och grönska. Genom funktionsseparering skulle bullriga och smutsiga verksamheter hållas åtskilda från bostadsområden. (Gehl, 1971)

Inom modernismen laborerade man ofta med avstånd istället för gränser när olika verksamheter ansågs oförenliga. (Arnsberg & Bergström, 2001) Staden började spridas ut allt mer, inte minst genom att massbilismens genombrott på 1950-talet löste transportfrågan.

Med bilismens genombrott följde också en strävan efter att separera olika sorters trafik. Detta har skapat trafikmiljöer med räcken, planskilda korsningar, bullervallar och skyddszoner som tar stora ytor i anspråk.

(Andersson, 2012) Dessutom har ytor ofta lämnats outnyttjade kring vägar i städer, eftersom man räknat med att trafiken kommer att öka. (UN-Habitat, 2012)

Privatbilismen möjliggjorde även en omfattande utbyggnad av områden med enfamiljshus, vilket ytterligare bidrog till utspridningen av städer. (Gehl, 1971)

FÖRTÄTNINGENS MÖJLIGHETER

Planeringsidéerna i många europeiska städerna kretsar idag kring förtätning. Utbyggnadsområdena ligger nu mitt inne i städerna och generellt kan man se tre olika typer;

“Grey fields” - outnyttjad mark och återvunna trafikområden.

“Brown fields” - återvunnen industrimark.

“Green fields” - park- och naturområden inom städer. (Arnsberg & Bergström, 2010)

Den täta stadens renässans handlar inte bara om kampen mot sprawl, utan också om stadslivets renässans. Inte stadsliv i form av shopping och nöjesliv, utan vardagslivet i staden. (Arnsberg & Bergström, 2010)

Utglesningen av städerna tunnade även ut folklivet. När husen i och med funktionalismens genombrott orienterades efter solen istället för mot gatan försvann också gatans roll som centrum för stadens folkliv. (Andersson, 2012) Denna roll försvagades ytterligare genom trafikdifferentieringens fokus på framkomlighet och säkerhet.

Gatans roll är något som betonas i den kompakta, hållbara staden. Människor tenderar att samlas där det är liv och rörelse. För att skapa en stad där gång- och cykeltrafik uppmuntras är ett nätverk av gaturum i en mänsklig skala nödvändigt. Mängden aktivitet på gatan och hur byggnader möter den påverkar hur fotgängarvänlig den är. (UN-Habitat) Att det finns “ögon på gatan” och att människor rör sig i staden under en stor del av dygnets timmar är betydelsefullt för att man ska känna att det är tryggt att röra sig till fots. (Jacobs, 2005)

När städer breder ut sig och avstånden ökar även segregationen, när kulturella skillnader inte kan överbryggas i vardagslivet eftersom de fysiska avstånden mellan olika grupper är så stora. Dessutom tenderar omsorgen om gemensamma samhälleliga kvalitéer att minska. En ambition vid förtätning är ofta att “läka” eller “bygga ihop” och skapa en sammanhängande stad. Tilltron till den täta, funktionsblandade stadens förmåga att bidra till integration och social hållbarhet är idag stor i debatten. (Arnsberg & Bergström, 2010)

GÖTEBORG

GÖTEBORG SKA FÖRTÄTAS

Även i Göteborg är förtätning ett centralt begrepp i planeringen. Förutom översiktsplanen från 1999 finns ett flertal dokument publicerade under de senaste åren som beskriver strategier, intentioner och riktlinjer för stadens utveckling. Skriften "Stadsbyggnadskvaliteter - om stadens utformning" från 2008, visar på byggnadsnämndens och stadsbyggnadskontorets syn på hur stadsmiljön bör utformas i en tid av stora förändringar.

Göteborg är en stad som växer. Många vill bo, arbeta och studera här. Befolkningen beräknas kunna öka med nästan 30 procent (150 000 personer) fram till 2035. Översiktsplanen slår fast att denna tillväxt, av både bostäder och arbetsplatser, ska göras möjlig genom förtätning inom den redan byggda staden. Nya arbetstillfällen kommer främst att uppstå i tjänstesektorn, vilket gör att de flesta nya arbetsplatser kan integreras i blandad bebyggelse.

Byggnation i redan bebyggda områden innebär fler och svårare avvägningar mellan olika intressen än när man exploaterar nya områden. Ambitionen är förtätning av Göteborg ska planeras med vardagslivet och hållbarhetsperspektivet i fokus. Den täta staden

ska ge fler människor en enklare vardag, där man har nära till allt man behöver.

Ny byggnation ska i första hand ske i de centrala förnyelseområdena (främst före detta industrimark) samt genom komplettering i den så kallade mellanstaden. I "Strategi för utbyggnadsplanering - Göteborg 2035" ligger fokus på mellanstaden.

Mellanstaden anses ha stor potential för kompletteringsbebyggelse genom att använda ytor mer effektivt. Området följer i stort sett det befintliga spårvägs- och stombussnätet. Utvecklingen i mellanstaden ska koncentreras till så kallade tyngdpunkter. Det kan vara knutpunkter för kollektivtrafiken eller lokala torg som redan idag har ett visst utbud av urbana verksamheter.

Ett mål som uttrycks i utbyggnadsstrategin är att Göteborg ska få fler platser med *stads*kvaliteter, något som idag bara återfinns på ett fåtal platser. Begreppet *blandstad* används ofta för att beskriva vilken sorts stad man strävar efter. Förebilden är den traditionella kvartersstaden med en mångfald av småskaliga funktioner, i en tät, sammanhållen stad. Blandstadens kvaliteter ska skapas genom variation i stort och smått

CENTRALA FÖRNYELSEOMRÅDEN

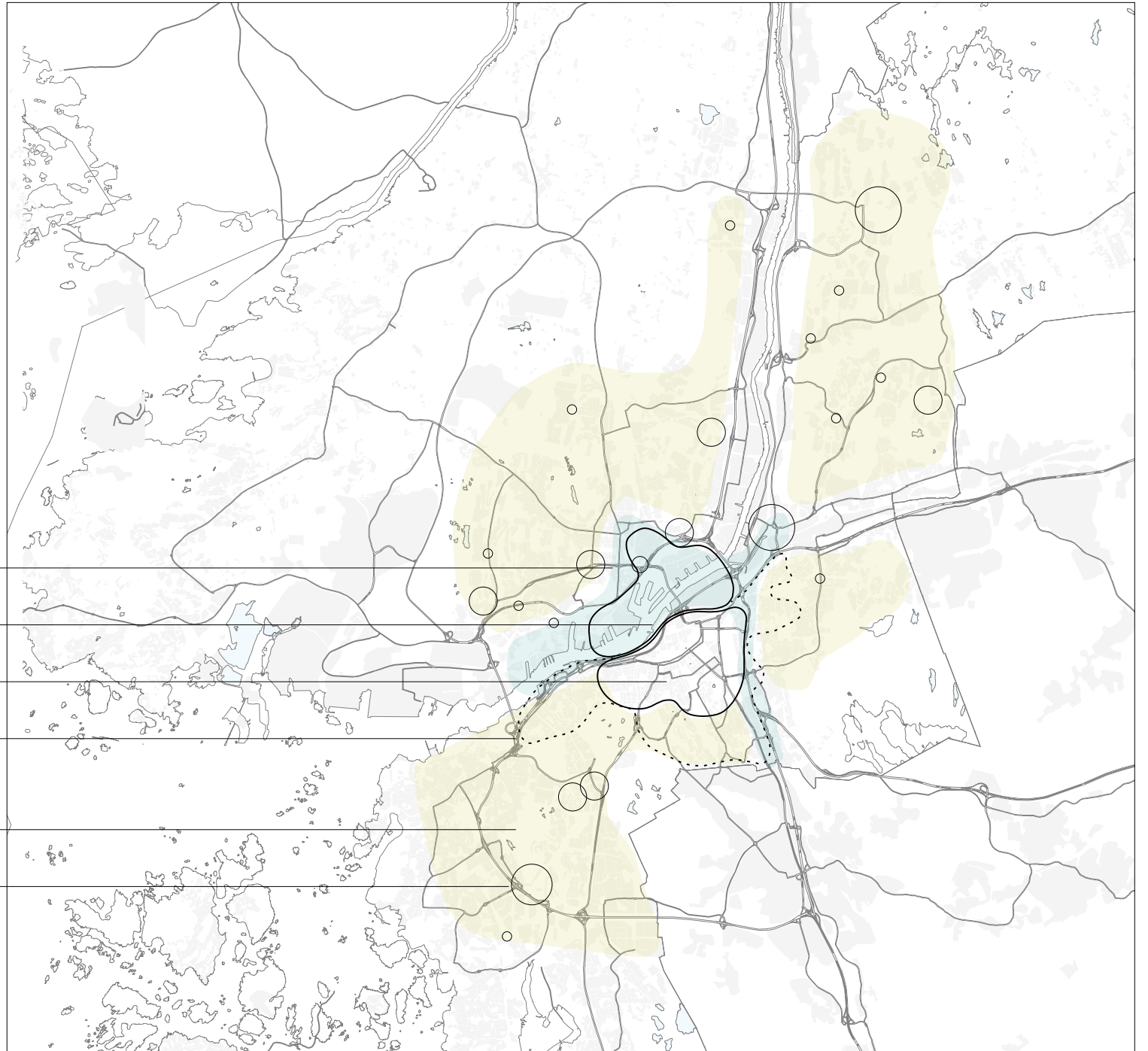
ÄLVSTADEN

INNERSTADEN

DEN UTVIDGADE INNERSTADEN

MELLANSTADEN

TYNGDPUNKTER/KNUTPUNKTER

och på alla nivåer i planeringen. En blandning av olika funktioner, byggnader av olika ålder och av olika upplåtelseformer. Med gatans miljö som utgångspunkt ska blandningen även vara visuell. Områden som är lätta att nå, med kollektivtrafik och med cykel, ska kompletteras med olika funktioner för att utvecklas mot en större blandning och en levande stadsmiljö.

Göteborg är idag en segregerad stad, både ekonomiskt och socialt och rent fysiskt. Stadsdelar isoleras från varandra av topografi, industrimark eller storskaliga trafikleder. Att skapa en sammanhållen stad är en utmaning och kompletterande bebyggelse kan vara ett medel för att sammankoppla befintliga områden. Gångstråk och hållplatser som idag är öde kan med omsorgsfull förtätning bli befolkade och upplevas tryggare. Som ett steg mot en socialt hållbar, integrerad stad eftersträvas att med bättre samband mellan olika stadsdelar och genom att minska olika typer av barriärer skapa en stad där olika människor kommer i vardaglig kontakt med varandra.

Ambitionen är att kompletteringar ska ske med respekt för befintligt stadsmönster, skala och andra viktiga drag.

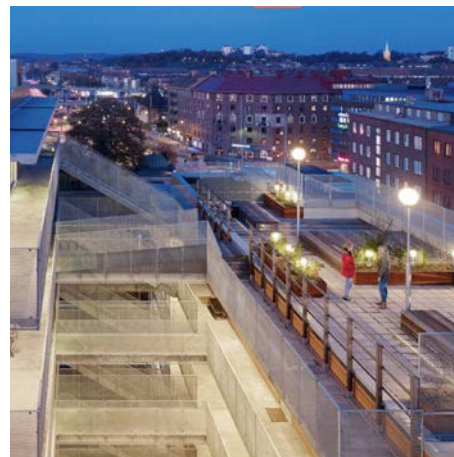

Backaplan

Ett av de centrala förnyelseområdena, där man planerar för en blandad, levande stadsmiljö på ytor som idag är glest bebyggda med lokaler för handel.

www.goteborg.se

Friggagatan

Infillprojekt med 450 små, ytsnåla lägenheter utmed järnvägen i centrala staden, på smal tomt som tidigare hade låg bebyggelse med olika mindre verksamheter. Bullerfrågan hanteras med genomgående loftgångslägenheter mot smal, tyst gård.

www.white.se

Porlinsfabriken

Bostadsområde med 500 lägenheter på fd industritomt på Hisingen, inom ett av de centrala förnyelseområdena. Bebyggelsen kan ses som ett steg i att bygga samman staden, men det bullerutsatta läget längs Lundbyleden har krävt åtgärder som till viss del isolerar området från omgivningen

www.leiab.se

WAVRINSKYS PLATS

EN UTVIDGAD INNERSTAD

En del av Göteborgs utbyggnadsstrategi är att utvidga innerstaden.

Majorna, Kungsladugård, Olskroken, Bagaregården, Lunden, Guldheden, Medicinareberget, Krokslätt och Mölndalsåns dalgång pekas ut som områden som kan ingå i en utvidgad innerstad.

Idag är endast ett fåtal av stadsdelarna inom mellanstaden både täta och blandade, däribland Majorna och Johanneberg. Mellanstadens möte med innerstaden nämns som en av de viktigaste framgångsfaktorerna för flera av de stråk och områden som pekas ut i utbyggnadsplaneringen.

Norrut och österut innebär utvidgningen av innerstaden att stora före detta industri- och järnvägsområden omvandlas till helt nya stadsdelar. Flera pågående och planerade stadsutvecklingsprojekt i direkt anslutning till den befintliga innerstaden fokuserar på täthet och mångfald, och kommer att bidra till att innerstaden utvidgas. Dessa projekt är stora och kräver i många fall omfattande saneringar.

Söderut och västerut innebär utvidgningen istället mindre kompletteringar. "Kompletteringar" är ett ord som ofta används i planerna för Göteborg, snarare än förtätning. Ordet förtätning kan nog av många uppfattas aningen hotfullt. Kanske signalerar det trängsel. Komplettering har en mer positiv klang och uttrycker att man ska berika platsen med något som saknas.

Åt sydväst, där Majorna och Kungsladugård pekas ut som en del av den utvidgade innerstaden, finns redan idag en relativt hög täthet av både boende och funktioner och en naturlig förlängning av innerstaden. Söderut däremot påverkas tillgängligheten och kopplingarna till innerstaden av landskapet, där de många bergsryggarna utgör tydliga barriärer.

Här finns det tydligare gränser mellan innerstaden och mellanstaden och tydligare tomrum att fylla för att knyta ihop staden.

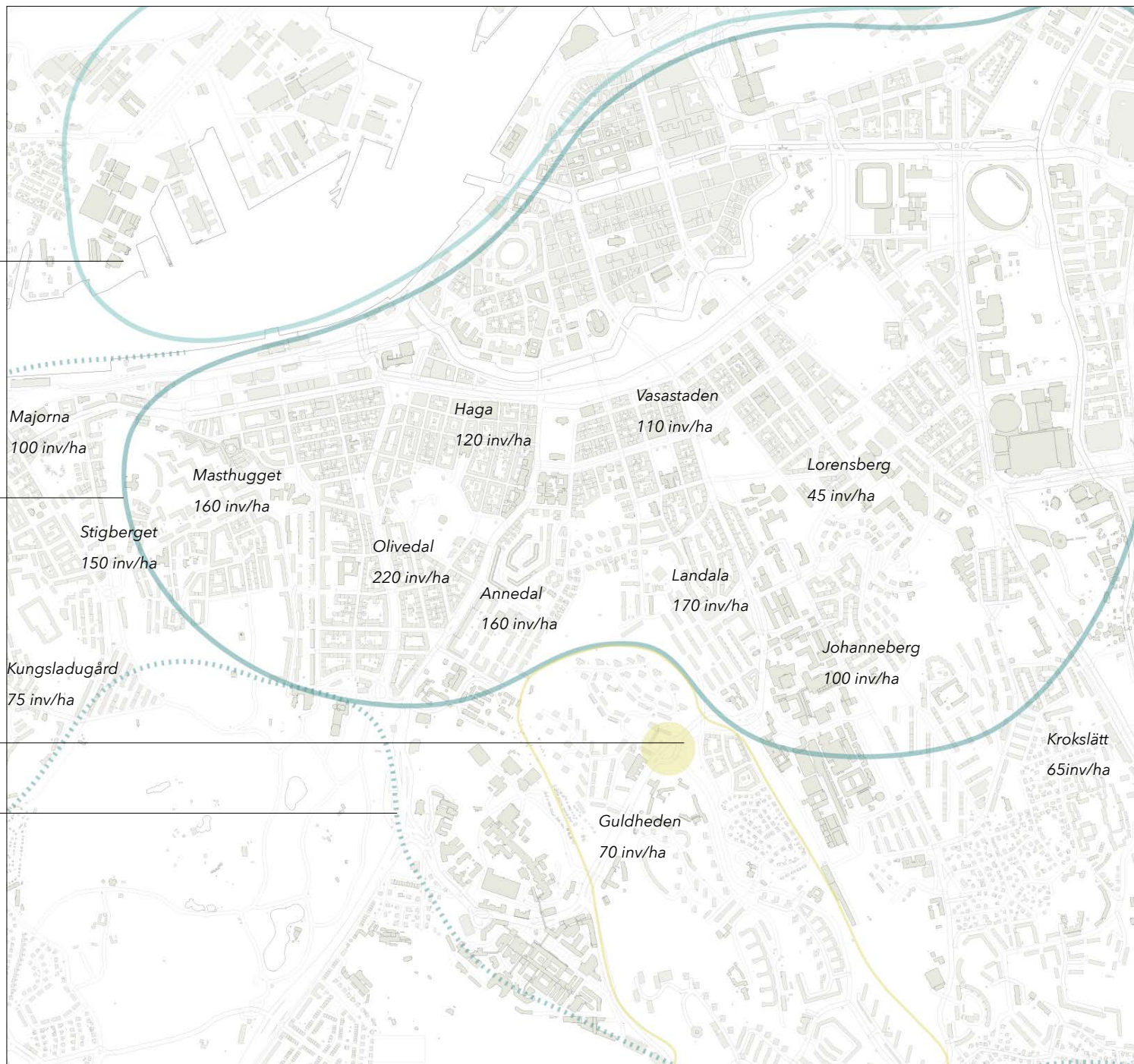

ÄLVSTADEN
CENTRALA FÖRNYELSEOMRÅDEN

INNERSTADEN

WAVRINSKYS PLATS

DEN UTVIDGADE INNERSTADEN

ETT MÖTE MELLAN INNERSTAD & MELLANSTAD

Av de områden som pekas ut som en del av framtidens utvidgade innerstad hör Guldheden till de glesaste, både vad gäller befolkning och funktioner.

Gränsen mellan innerstaden och den så kallade mellanstaden är relativt markant här, mellan Landala och Guldheden. Landskapet har bidragit till att den sammanhängande stadsmiljön slutar ganska abrupt efter Kapellplatsen och Chalmers, där Aschebergsgatan övergår i Guldhedsgatan.

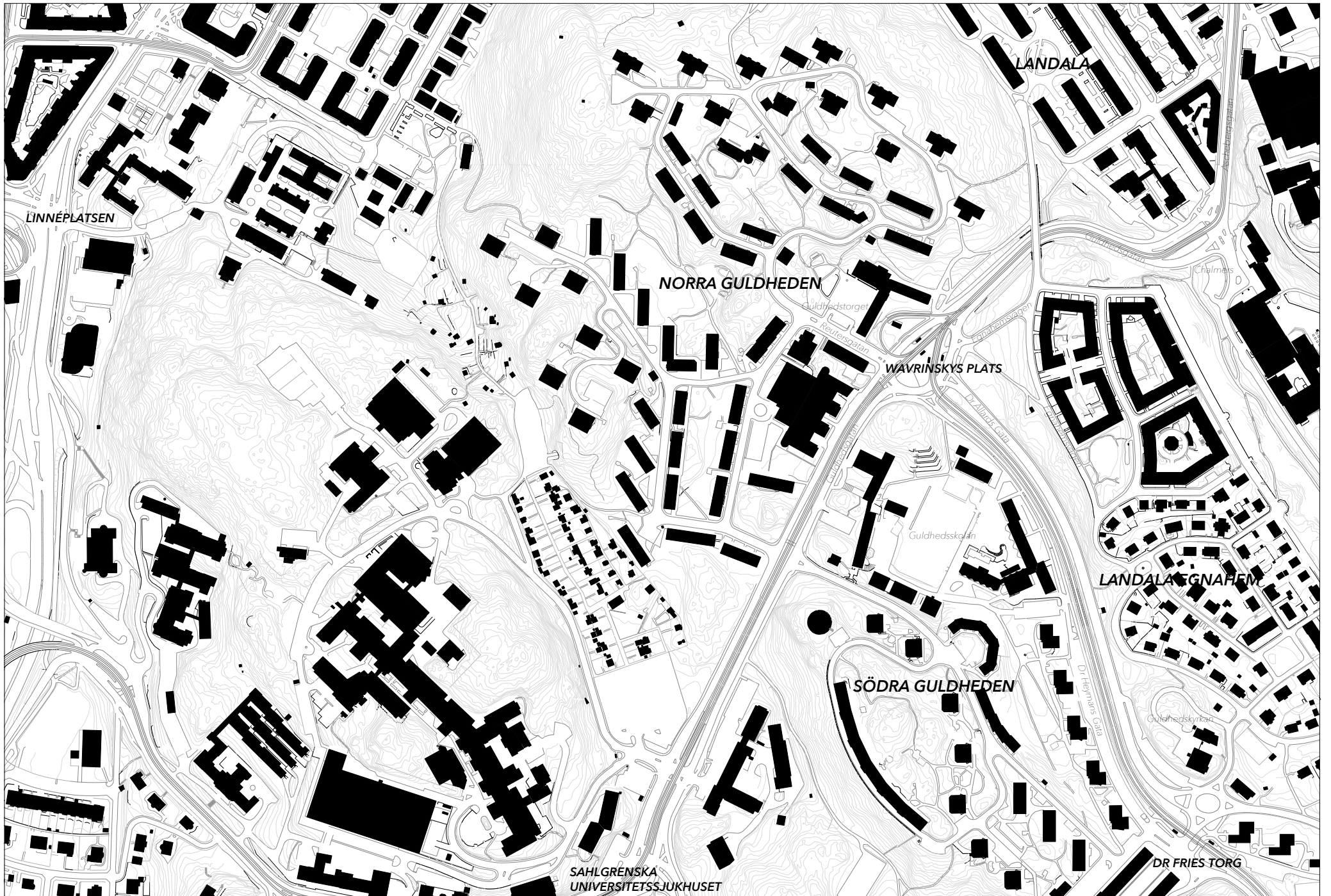
Medan Aschebergsgatan är en stadsgata, med anslutande bebyggelse och gatuliv, har Guldhedsgatan mer karaktär av landsväg. Bebyggelsen håller sig på behörigt avstånd och biltrafiken dominerar gaturummet.

I stark kontrast till Landalas 170 invånare per hektar, har Guldheden trots sitt centrala läge endast 70 invånare per hektar.

Wavrinskys plats är en av hållplatserna utmed Guldhedsgatan. Kring platsen ligger Norra Guldheden, Södra Guldheden och Landala Egnahem som enskilda enklaver och som i princip renodlade bostadsområden.

En byggnad med små butiker i bottenvåningen ligger utmed infarten till Norra Guldheden, och ger platsen ett visst gatuliv. Guldhedstorget däremot, vänder bokstavligen baksidan mot platsen. Åt söder utgör infarten till Södra Guldheden ett förhållandevis storskaligt och svårorienterat trafiklandskap.

Här ser jag ett av de möten mellan innerstad och mellanstad som betonas i utbyggnadsstrategin. Här finns tomrum att fylla för att Guldheden ska kunna bli en del av den framtida innerstaden.

LINNÉPLATSEN

NORRA GULDHEDEN

WAVRINSKYS PLATS

SÖDRA GULDHEDEN

LANDALA

LANDALA GNAHEM

SAHLGRENSKA
UNIVERSITETSSJUKHUSET

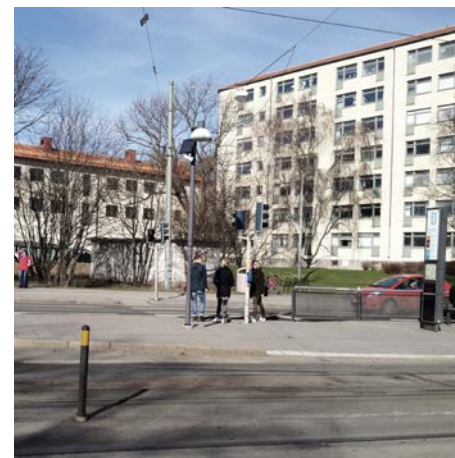
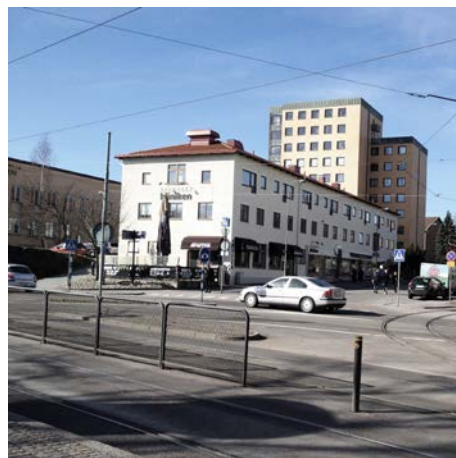
DR FRIES TORG

Vy längs Guldhedsgatan mot Wavrinskys, från öster.

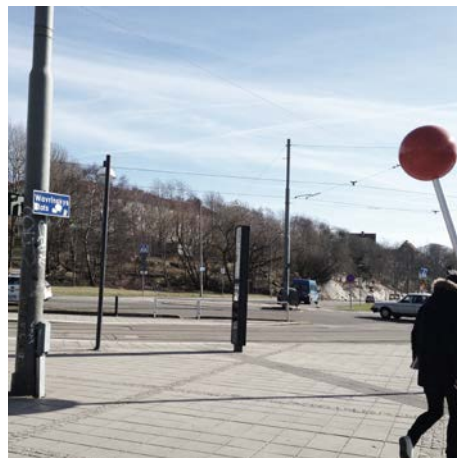

Vy längs Guldhedsgatan mot Wavrinskys, från öster.

Wavrinskys plats åt norr.

Den vita byggnaden till vänster inrymmer mindre butiker i bottenplan. Byggnaden i centrum av bilden döljer det lokala Guldhedstorget.

Wavrinskys plats åt söder.

Uppe på höjden till vänster syns äldre landshövdingekvarter. I centrum av bilden infarten till Södra Guldheden.

BAKGRUND

Platån öster om Wavrinskys plats bebyggdes med ett antal kvarter med landshövdingehus och ett område med parhus och småhus under tidigt 1900-tal.

I slutet av 1930-talet ritade Uno Åhrén en stadsplan där bebyggelse på bergsplatån norr om Guldhedsgatan anslöt till den befintliga nere i Landala. Men vid krigsutbrottet avstannade planeringen och när den sedan återupptogs hade nya ideal fått fäste. (SBK Göteborg, 2005)

På 1940-talet växte tanken om grannskapsenheter fram i England. Både som en reaktion mot de rent funktionalistiska förorderna, som ansågs tråkiga och utan socialt liv, och som ett sätt att skapa bättre, tryggare städer i mindre stadsbildningar utanför de smutsiga och dåligt fungerande städerna. (Nylander, 2013)

Grannskapsenheterna fick egna centrum med service och kultur, och stora obebyggda grönytor avgränsade dem tydligt mot omgivande områden. (Andersson, 2012)

Norra Guldheden började byggas 1945, som den första grannskapsenheten i Sverige. Den

branta sluttningen ner mot Landala sågs då som en tillgång när det nya grannskapet skulle avgränsas. Området var en del av stadens insatser att förbättra bostadssituationen. Utställningen "Bo Bättre" anordnades i det nybyggda området hösten 1945 och visade upp resultat från SAR:s och Slöjdföreningens bostadsutredning. Området präglas av krökta gator som följer terrängen och byggnader placerade på olika nivåer och på ett sätt som betonar rumsligheten. Byggnaderna är orienterade för att skapa förutsättningar för bra bostadsplaner enligt tidens ideal om "ljus, luft och grönska" och bostäderna präglas av en omsorg om detaljer. (SBK Göteborg, 2005)

Det finns ingen tydlig uppdelning mellan privat och offentligt i området, utan marken utanför husen tillhör grannskapet. (Nylander, 2013)

I grannskapsenheterna kan man se hur den traditionella staden smönster börjar lösas upp och det sker ett åtskiljande av hus och gata. (Caldenby et al. 2006)

Även Södra Guldheden planerades som en grannskapsenhet med ett centralt torg. När området började bebyggas 1949 hade privatbilismen slagit igenom och området fick

Punkthus, Norra Guldheden.

Gaturum, Norra Guldheden.

ett av de första differentierade trafiksystemen i Sverige. (Caldenby et al. 2006) Alla byggnader vetter åt lokalgator. Inga entréer vänder sig mot genomfartsgatan, Dr Allards gata. Relationen mellan hus och gata har jämfört med Norra Guldheden upplösts ytterligare. (SBK Göteborg, 2005b)

Området bebyggdes i två etapper. Den första och största under åren 1949-53 och den andra tio år senare. Bebyggelsen utgörs av husgrupper med sinsemellan olika karaktär och fasadmaterial. Hela stadsdelen avgränsas av gröna stråk, och präglas av stora sammanhängande och ofta orörda grönstråk även inom området. (SBK Göteborg, 2005b)

Kombinationen av funktionsseparering och trafikseparering har skapat lugna och populära boendemiljöer, men tanken om ett livaktigt centrum i stadsdelarna har visat sig svårare att åstadkomma (Göteborgs Stad, 2006) En minskande befolkning har gett sämre förutsättningar för handel och service.

Som mest hade Norra Guldheden 3000 invånare på 1960-talet (SBK Göteborg, 2005). Sedan dess har det skett en utglesning av befolkningen och inga kompletteringar med

bostäder har gjorts. År 2013 bodde endast 1700 personer här. (www4.goteborg.se/prod/G-info/statistik.nsf)

Södra Guldheden har kompletterats och förtätats med enstaka byggnader de senaste 25 åren. Men dagens befolkning, drygt 7000 invånare (www4.goteborg.se/prod/G-info/statistik.nsf), är ändå väsentligt mindre än 1960-talets 10 500 invånare (SBK Göteborg, 2005b).

Punkthus anslutna till lokalgata, Södra Guldheden.

Dr Fries Torg, Södra Guldheden.

PLANER & PROGRAM

I två program från 2005 presenterar Stadsbyggnadskontoret förslag till möjliga förtätningar med framför allt bostäder i Norra respektive Södra Guldheden. Programmen framhåller behovet av förtätning både sett utifrån hela stadens perspektiv, och utifrån områdets behov av ett ökat underlag för service.

Programmet för Norra Guldheden fokuserar på behovet av bostäder. Ny bebyggelse, i grupper om upp till 100 lägenheter, föreslås på flera olika platser inom området. De svårigheter som tas upp handlar om ökad belastning på de ofta smala, enkelriktade gatorna och påverkan på utblickar och frihytor, samt att upplevelsen av det ursprungliga i miljön riskerar att påverkas.

Programmet för Södra Guldheden är mer omfattande och betonar att resultatet kan bli bättre om enskilda projekt bedöms dels utifrån hur de förhåller sig till varandra, och dels utifrån kunskap om stadsdelen som helhet med dess speciella karaktär.

Programmet har tagits fram i samverkan med boende och verksamma i området, genom bland annat allmänna möten och vandringar.

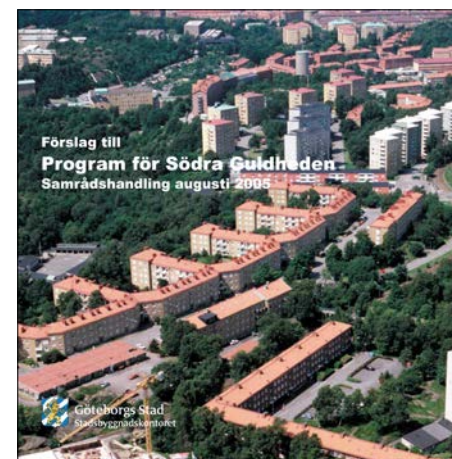
Ambitionen är att de kompletteringar som görs ska göra att de boendes miljö upplevs som tryggare. Underlaget för service i området ska öka och fler ska ges möjligheten att leva ett liv som stödjer hållbar utveckling. Eftersom större delen av området är byggt vid samma tid ser man ett behov av att komplettera med bostäder av fler sorter, priser och ålder för att skapa förutsättningar för en mer heterogen befolkning. Det finns även ett behov av fler tillgängliga lägenheter.

I programmet för Norra Guldheden diskuteras möjligheten att utöka en befintlig byggnad mot Wavrinskys med butiksytta och studentbostäder, men dessa planer har inte genomförts.

I programmet för Södra Guldheden tas gräsytan på södra sidan upp som en möjlig plats för förtätning. I planen från 1947 var det tänkt att kyrkan skulle ligga här och tillsammans med skolan markera entréen till området. SBK föreslår två olika principer för bebyggelse vid Wavrinskys plats; ett punkthus med runt tolv våningar alternativt en långsträckt lamell i tre-fyra våningar. I båda fallen innebär förslagen kring 50 lägenheter.

Program för Norra Guldheden.

Program för Södra Guldheden.

I dialogen med boende i området har Wavrinskys plats av många kallats en "grön entré" till området. Vegetationen upp mot egnahemsområdet ser man som en "ridå" och de för området karakteristiska bergskanterna är något man vill värna. Man kan tänka sig att acceptera ny bebyggelse utmed Dr Allards gata, dels vid Wavrinskys och dels vid Guldhedskyrkan, om man samtidigt förbättrar gång- och cykelmöjligheterna mot Dr Fries torg. Sträckan upplevs idag som otrygg.

I programmet påpekas att bebyggelse utmed Dr Allards skulle innebära att principen om trafikdifferentiering frångås, då den skulle ansluta direkt till huvudgatan. Man menar att det saknas motiv att frångå den välfungerande trafikdifferentieringen, annat än i de fall där den idag medför långa omvägar, vilket är fallet kring Dr Allards. I programmet diskuteras möjligheterna att öppna upp för en gångpassage mitt för gångstigen från Egnahemsplatsen.

50 LÄGENHETER i lamell alt. punkthus vid Dr Allards gata/Wavrinskys - Planförslag (2005)

70 LÄGENHETER - Gällande detaljplan 2013

60 STUDENTLÄGENHETER - Markanvisning 2013

UTBYGGNAD av butikslokal + studentbostäder.
Förslag från fastighetsägare - ej genomfört.

ÖVERGÅNGSSTÄLLE - Planförslag (2005)

Planförslag

Bortvalda alternativ

SITUATIONSPLAN 1:5000

TOMRUM ATT FYLLA

I Stadsbyggnadskontorets program för området fokuseras på bostadsbehovet. En aspekt jag saknar är stadsdelens möte med staden och omgivningen. Utmed Guldhedsgatan, och särskilt kring Wavrinskys, ser jag en möjlighet att ta ett större grepp och förutom bostäder även tillföra kvaliteter till stadsmiljön och knyta området till resten av staden och dess "rygggrad" - spårvägsnätet. Programmen har några år på nacken och det är kanske läge för vissa omvärderingar för att uppfylla de mål som anges i utbyggnadsstrategin som ju är formulerad några år senare.

I utredningen "*Mellanstadens utbyggnadspotential*" som gjordes 2013 på uppdrag av stadsbyggnadskontoret nämns just Guldhedsgatans potential som framtida stadsstråk.

I kontrast till 1940-talets strävan efter avgränsade grannskapsenheter är dagens ambitioner att skapa en sammanhållen stad. "Kopplingar" och "stråk" är begrepp som används flitigt. Att fokusera på att förtäta i grannskapsenheternas möten med omgivningen istället för inom dem gör det kanske även lättare att ta hänsyn till deras speciella karaktär.

Södra sidan av Wavrinskys präglas på många sätt av *tomrum*. Tomten i hörnet är ett tydligt tomrum. Ett oidentifierat mellanrum mellan grönområdet och gatan som jag länge undrat över och som alltså var menat för Guldhedskyrkan. Hade den planen genomförts hade platsen utgjort en tydligare entré till Södra Guldheden än vad som är fallet idag. Gräsyten mellan Egnahemsvägen och Guldhedsgatan upplevs mest som en buffertzona mot trafiken.

Dr Allards gata, fram till Dr Fries torg, utgör också i sig ett slags tomrum. Ett upplevelsemässigt tomrum. Utmed den drygt 500 meter långa sträckan händer ingenting. Det finns ingen möjlighet att korsa gatan då de olika trafikslagen är helt separerade från varandra med staket. Den otillgängliga branten på östra sidan förstärker barriäreffekten ytterligare.

Dr Allards möte med Wavrinskys plats, som sägs utgöra "en grön entré" till Södra Guldheden, upplever jag som odefinierat. De stora asfalterade ytorna flyter in i varandra och det är inte helt lätt att orientera sig. Ny bebyggelse här skulle kunna definiera Wavrinskys som en tydligare *plats*, ett *stadsrum*, och ge inledningen av Dr Allards gata en annan karaktär och ett mer

Entrén till Södra Guldheden? Dr Allards möte med Wavrinskys.

Tomrummet där kyrkan skulle stått.

definierat gaturum. Infarten dimensionerades för högre trafikflöden än dagens och en ny utformning i en mer mänsklig skulle kunna medföra både lägre hastigheter och att yta frigörs för ny bebyggelse.

Även funktionsmässigt finns tomrum att fylla. Det mest uppenbara är kanske bristen på bostäder. Bostäder i direkt anslutning till Wavrinskys och Dr Allards skulle ge "ögon på gatan" under fler av dygnets timmar vilket är viktigt för upplevelsen av trygghet när man rör sig i staden.

När det gäller stadsliv i form av handel, service och människor i rörelse finns det definitivt tomrum att fylla. Det behövs fler invånare för att de verksamheter som finns här idag ska kunna överleva. Dessutom skulle nya verksamhetslokaler som, på ett tydligare sätt än de befintliga på norra sidan, ansluter till Wavrinskys aktivera platsen och göra den till något mer än bara en hållplats.

Förtätning innebär alltid fler och svårare avvägningar än vid byggnation på helt ny mark. I det här fallet handlar det främst om grönyta och utsikt som kommer att påverkas. Den bebyggelse SBK föreslår tar endast del

av grönytan vid Wavrinskys i anspråk. Men då det rör sig om fristående byggnader tror jag det skulle kunna leda till en otydlighet kring huruvida grönytan är offentlig eller hör till bostäderna, och därmed upplevelsemässigt ändå ta en större del i anspråk. Då det vid Egnahemsvägen finns en väl fungerande kvarterspark, Fyrverkareparken, och gott om grönområden i hela stadsdelen anser jag det motiverat att bebygga grönytan mot Wavrinskys.

Tomrum?! Buffertzonen mot trafiken.

Tomrum?!

Barriär?! Tomrum?! En händelselös sträcka på över 500 meter.

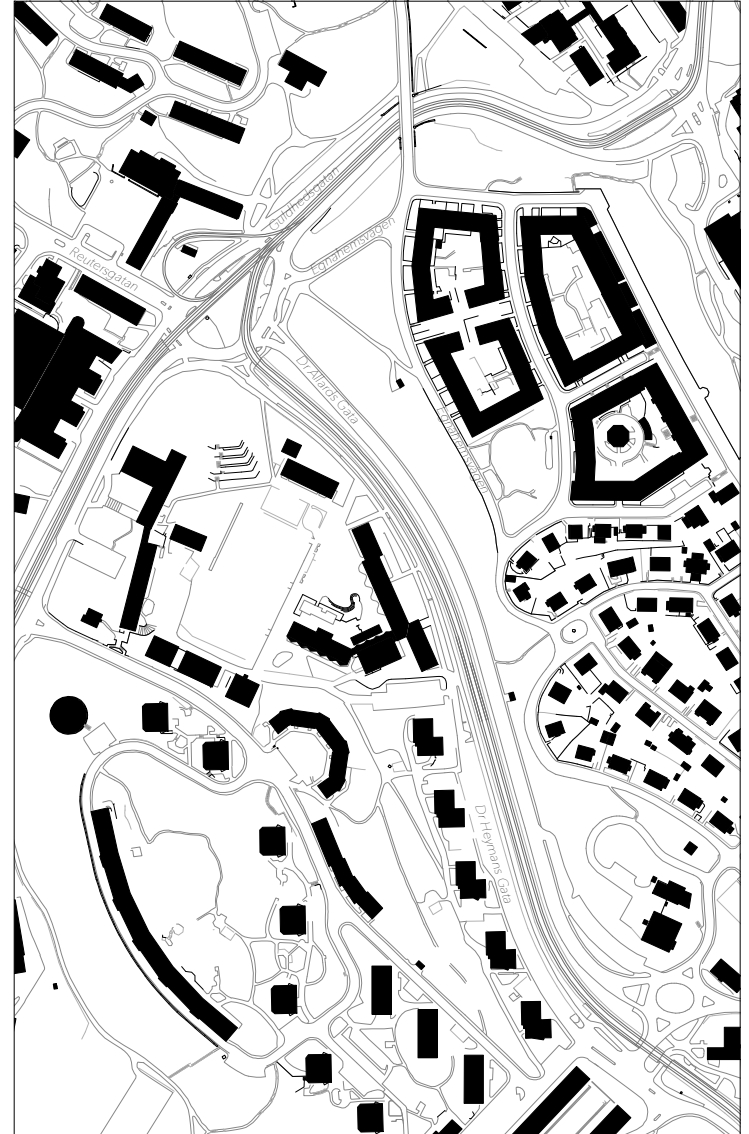
FÖRUTSÄTTNINGAR

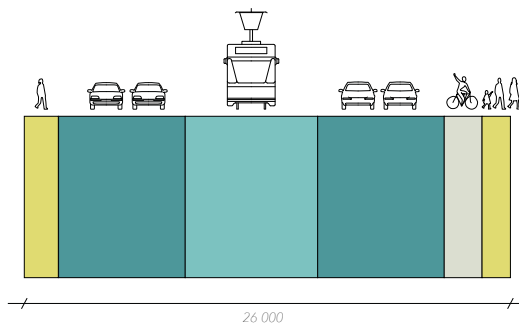
TERRÄNG

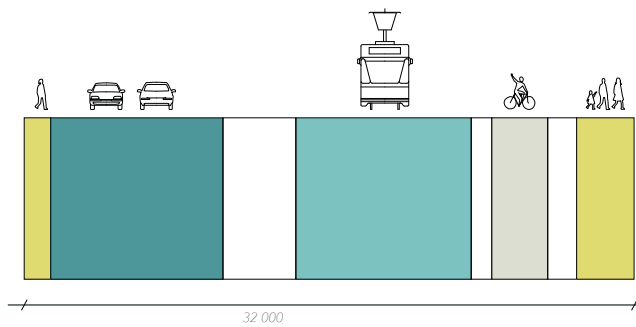
BEBYGGELSE & VÄGAR

TRAFIK

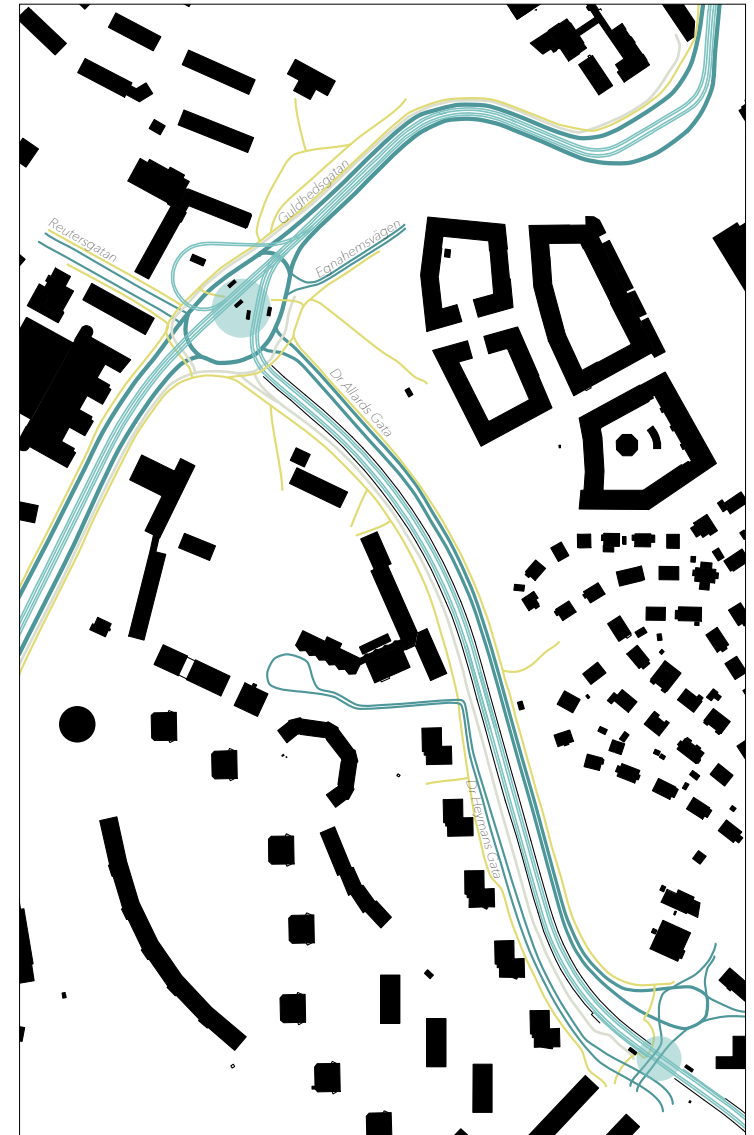
GULDHEDSGATAN
 16 000 fordon/ÅMVD
 Skyltad hastighet: 50 km/h

DR ALLARDS GATA
 3 400 fordon/ÅMVD
 5 % tung trafik
 Skyltad hastighet: 50 km/h
 Medianhastighet: 49 km/h

ÅMVD: Årsmedelvardagsdygnstrafik, medelvärde av dygnstrafikflödena helgfria måndagar-fredagar.

- Spårvagn ●
- Biltrafik ●
- Cykelbana ●
- Gångbana ●

PARKERING

Parkering är kostsamt och, inte minst, utrymmeskrävande vilket kan utgöra ett stort hinder för förtätning.

Inom Södra Guldheden finn idag ett visst underskott av parkeringsplatser. Runt Wavrinskys plats är det ont om parkering och i egnahemsområdets kvartersbebyggelse utnyttjas de smala, enkelriktade gatorna för boendeparkering.

Göteborgs stads parkeringsnorm för bostäder i centrala lägen med mycket god tillgång till kollektivtrafik anger drygt 0,5 parkeringsplatser per lägenhet inklusive besöksparkering. (Göteborg SBK, 2011)

I Göteborg finns idag möjligheten för byggherrrar att, genom åtgärder som främjar ett bilfritt boende för de boende, göra undtag från parkeringsnormen. Man utreder även möjligheten till så kallade "fiktiva parkeringsköp", där en byggherre betalar kommunen för bilminskande åtgärder i området. (Metro 2014-01-12)

En särskild parkeringsutredning gjordes 2013 för Riksbyggens planerade bostadsprojekt "Positive Footprint Housing" längre söderut på Guldheden. (Göteborg SBK, 2013a) Utredningen resulterade i att genom inrättande av bilpool och prioritering av cykelanvändning kunde mängden parkering begränsas till 15-18 platser för de ca 100 lägenheterna; 6-8 bilpoolsplatser, 3 hk-platser och 6 besöksplatser.

BULLER

Guldhedsgatan utgör en kraftig bullerkälla i området. En enkel uppskattning* av bullernivåer visar att för att åstadkomma nivåer under 60dBA krävs ett avstånd från gatan på cirka 100 meter. Motsvarande siffra för Dr Allards gata är ca 25 meter.

Enligt boverkets riktvärden får ljudnivån vid bostadens fasad inte överstiga 55dBA. Avsteg kan dock accepteras i samband med kompletteringar i centrala stadsdelar och vid knutpunkter längs kollektivtrafik.

Göteborgs Stad har tagit fram en "Kommunal tillämpning av riktvärden för trafikbuller". (Göteborgs Stad, 2006) Här tas konflikten mellan riksdagens miljömål om "Begränsad klimatpåverkan" och "God bebyggd miljö" upp. Blandstaden anses vara ett sätt att minska trafikmängden och därmed miljöpåverkan, samtidigt som bebyggelse i centrala delar av staden gör det svårt att uppfylla boverkets riktvärden för buller.

I Göteborg definieras "stadens centralare delar" som området inom 4 km från city (Brunnsparken), vilket innefattar hela Guldheden.

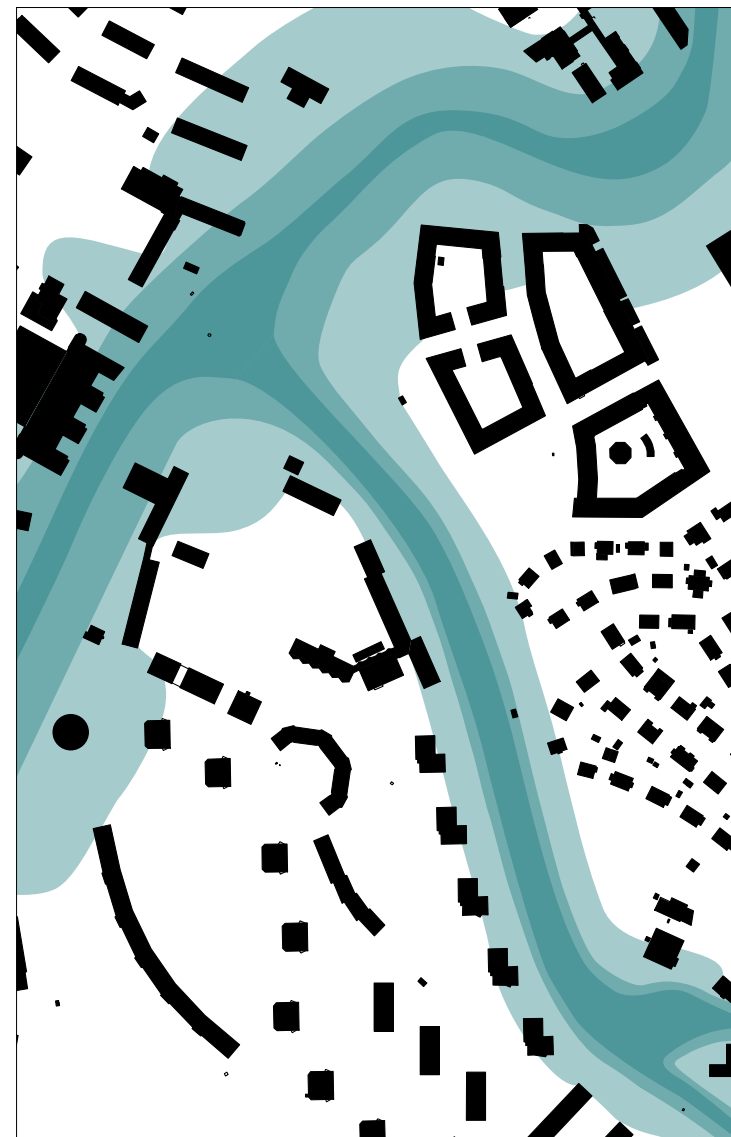
Enligt Göteborgs kommunala tillämpning kan bostäder accepteras om ljudnivån vid fasad är 55-65dBA, under förutsättning att lägenheterna är genomgående och samtliga boende har möjlighet till sovplats mot tyst (<45dBA) eller ljuddämpad (<50dBA) sida. Med "tyst sida" menas den sida åt vilket rummets öppningsbara fönster öppnas. Vid utomhusnivåer över 60dBA ska ljudklass B användas för ljuddämpning inomhus (till skillnad från klass C vid lägre nivåer).

För att åstadkomma en bra totallösning kan i undantagsfall enstaka lägenheter accepteras där riktvärdena utomhus inte klaras. För Göteborg betyder detta 5 procent av det totala antalet lägenheter i planområdet samt i respektive byggnad.

* Beräkningsprogram: Nordic Road Noise - Tyréns

Ekvivalent
ljudnivå >65dBA

Ekvivalent
ljudnivå >60dBA

NATUR

Gräsyta. Brant med tät vegetation närmast Guldhedsgatan.

Gräsyta med ordnad parkkaraktär.

Ovårdad gräsyta.

Trädbevuxen bergsknalle som tillhör Guldhedsskolan gård.

Kvarterspark med damm, gångstigar, sittplatser och lekplats.

Otillgänglig brant med tät vegetation.

- Grönområde - lokalt
(Förvaltat av PoN)
- Grönområde - stadsdel
(Förvaltat av PoN)
- Tillgänglig grönyta
förvaltat av annan
- Berg

Källa: Sociotopkarta Centrum, Park- och Naturförvaltningen Göteborgs Stad

BEVARANDEVÄRDEN

Norra Guldheden har utpekats som riksintresse av Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet. Detta betyder att området, enligt miljöbalken, så långt som möjligt skall skyddas från åtgärder som kan skada kulturmiljön.

Detsamma gäller för småhusbebyggelsen i Landala Egnahem.

Södra Guldheden, liksom landshövdingehuskvarteren i Landala Egnahem är av Göteborgs Stad klassade som "kulturhistoriskt värdefull bebyggelse".

- Riksintresse
- Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse
- Fornlämning

KOMMUNÄGD MARK

Kommunen äger all mark i området som inte är kvartersmark

Kommunägd
mark ●

Kvartersmark ○

Källa: Fastighetskartan, Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret

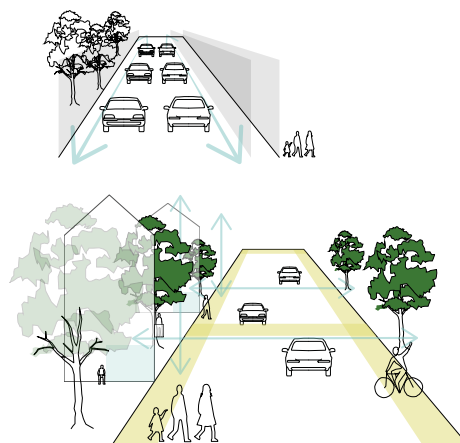
UTGÅNGSPUNKTER

BINDA IHOP & KOPPLA

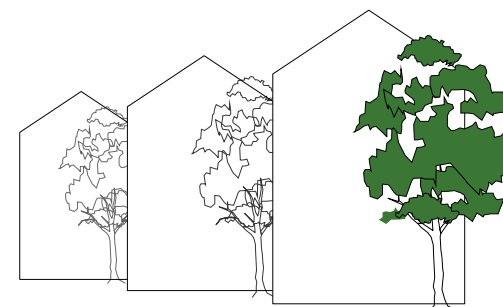
De olika områdena upplevs idag som avgränsade enheter, som på många sätt vänder "baksidan" mot Wavrinskys plats.

Jag vill skapa ett mer definierat och levande stadsrum där de olika områden koppling till Guldhedsgatan och staden.

DEFINIERA, SKALA NER & BRYTA UPP GATURUMMET

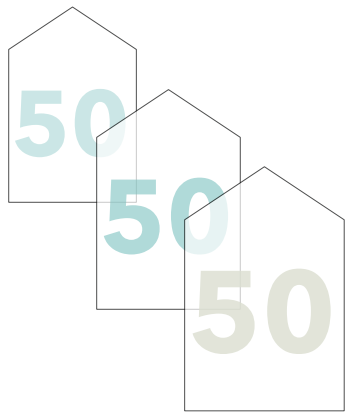
Med ny bebyggelse i vill jag ge det idag storskaliga trafiklandskapet en mer mänsklig skala och definiera tydligare gaturum.

BALANS MELLAN HUS & GRÖNSKA

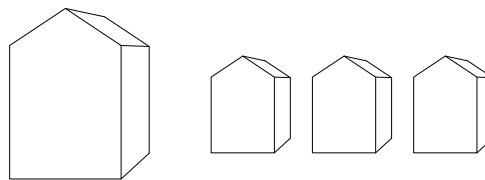
En fin balans mellan bebyggelse och grönska är karakteristisk för området och tas hänsyn till i utformningen av ny bebyggelse.

Gröna inslag bevaras för att platsen ska behålla sin karaktär som en "grön entré". Den dramatiska "kanten" tas till vara vid utformningen av den nya bebyggelsen.

HÖG(RE) EXPLOATERING

Antalet lägenheter ska vara fler än de 50 som föreslås i stadsbyggnadskontorets program. Hur många fler studeras vidare i volymstudier.

SOLITÄR eller GRUPP?

I programmet framgår att boende föredrar att man kompletterar en befintlig bebyggelsegrupp eller tillför en helt ny, framför enstaka nya solitärer.

Frågan om solitär kontra grupp blir viktig att studera i volymstudier.

MÖTET HUS - GATA

Mötet mellan hus och gata är betydelsefullt för hur man upplever gaturummet. Gatans roll betonas i den, täta, fotgängarvänliga staden. Med hus som ansluter skapas "ögon på gatan", som är viktigt för upplevelsen av trygghet. Lokaler i bottenplan och tätt mellan entréer ger liv åt gatan.

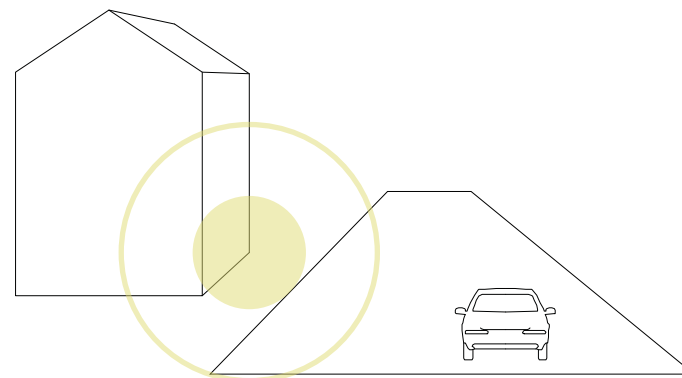
Utgångspunkten i utformningen av mötet bör vara den mänskliga skalan och den mänskliga hastigheten med en variation av upplevelser i ögonhöjd när man rör sig i gånghastighet.

När området runt Wavrinskys planerades rådde på många sätt andra ideal, med trafikseparering och ett åtskiljande av hus och gata. Idag ansluter ingen bebyggelse direkt till Guldhedsgatan eller Dr Allards gata.

Däremot är entréernas möten med lokalgatorna inne i bostadsområdena omsorgsfullt utformade med grönska, sittplatser och detaljering kring dörrar. Det är tätt mellan entréerna vilket ger liv åt fasaden trots att det inte finns många lokaler i husen. De flesta bostäder ligger en halv våning upp, på ett sätt som förhindrar insyn men utan att skapa en enförmig sluten fasad mot gatan.

I Egnahemsområdets landshövdingekvarter möter husen gatan med små upphöjda förträdgårdar vilket skapar trivsamma gaturum.

I utformningen av projektet strävar jag efter att utforma mötet mellan hus och gata på ett sätt som berikar gatumiljön.

Omsorgfullt utformat möte med lokalgata i Södra Guldheden. Tätt mellan entréerna, grönska, sittplatser och ingen direkt insyn i bostäder.

Entréer mot lugn lokalgata...

...balkonger mot genomfartsgatan.

Genomfartsgatan i Södra Guldheden, med minimal trottoar. Inga entréer asnluter.

Omsorgfullt utformad entré, Södra Guldheden.

Gaturum, Landala landshövdingekvarter. Små förträdgårdar mot gatan.

Indraget från gatan ger plats för grönska och parkeringsfickor. Södra Guldheden.

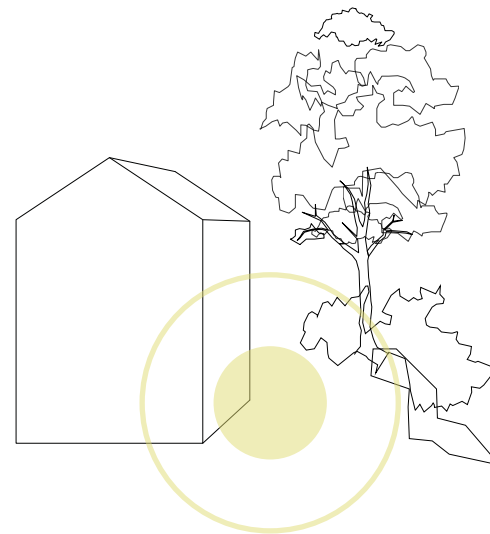
Inga bostadshusvänder sig mot Guldhedsgatan.

MÖTET HUS - GRÖNYTA

Guldheden präglas av stora grönområden, både anlagda parker och orörda naturområden.

Byggnaderna är placerade med stor hänsyn till terrängen och partier av orörd natur tillåts ofta fortsätta ända fram till husfasaderna.

I utformningen av projektet strävar jag efter att ta hänsyn till - och utnyttja - naturen och terrängen.

MÖTET PRIVAT - OFFENTLIGT

När de småskaliga grannskapsenheter planerades gjorde idén om granngemenskap att tydliga gränser mellan privat och offentligt inte var nödvändiga. En tät stad är däremot något helt annat än en samling grannskap. Den bygger istället på att möjliggöra att främlingar kan samexistera och mötas på relativt begränsade ytor, vilket gör att gränserna mellan privat och offentligt behöver tydliggöras.

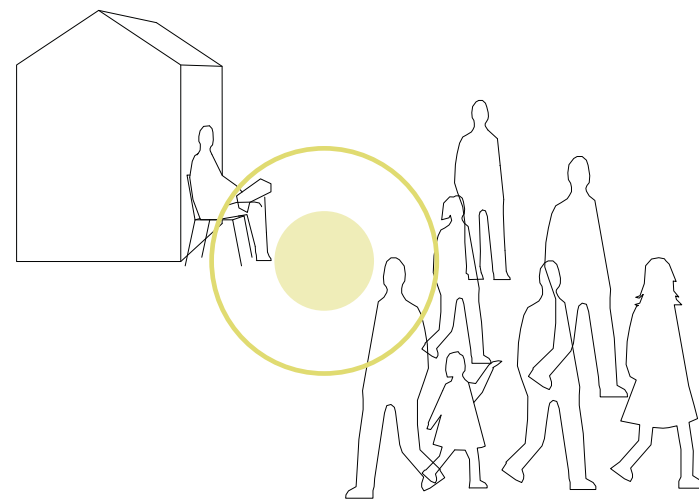
I Norra Guldheden saknas tydliga gränser mellan privat och offentligt, utan marken utanför huset tillhör grannskapet.

I Södra Guldheden har grönytorna mer skiftande grader av privathet/offentlighet. Allt från fristående punkthus i offentliga parker, till delvis kringbyggda kvarter där terrängen ofta utnyttjas för att definiera gränser.

Landshövdingekvarteren i Landala är i princip slutna, men mindre öppningar och portaler ger ibland glimtar av de tydligt privata innergårdarna.

I den traditionella kvartersstaden är dessa gränser mycket tydliga. Idag lyfts åter det slutna kvarterets kvalitéer fram, med möjligheten till en tydligt urban utsida och en privat bullerskyddad insida. Samtidigt gör slutna kvarter paradoxalt nog att det i hörnen är svårt att åstadkomma en tyst sida för sovrummen, som krävs i bullerutsatta lägen.

I utformningen av projektet strävar jag efter att göra en avvägning mellan områdets karaktär och behovet av mer tydliga gränsdragningar.

Punkthus i park, Södra Guldheden.

Hus i park. Ingen gräns mellan privat och offentligt, Norra Guldheden.

Glimt av privat innergård, Landala Egnahem.

Delvis kringbyggd gård. Terrängen skapar gräns mot gatan.

PROJEKTET

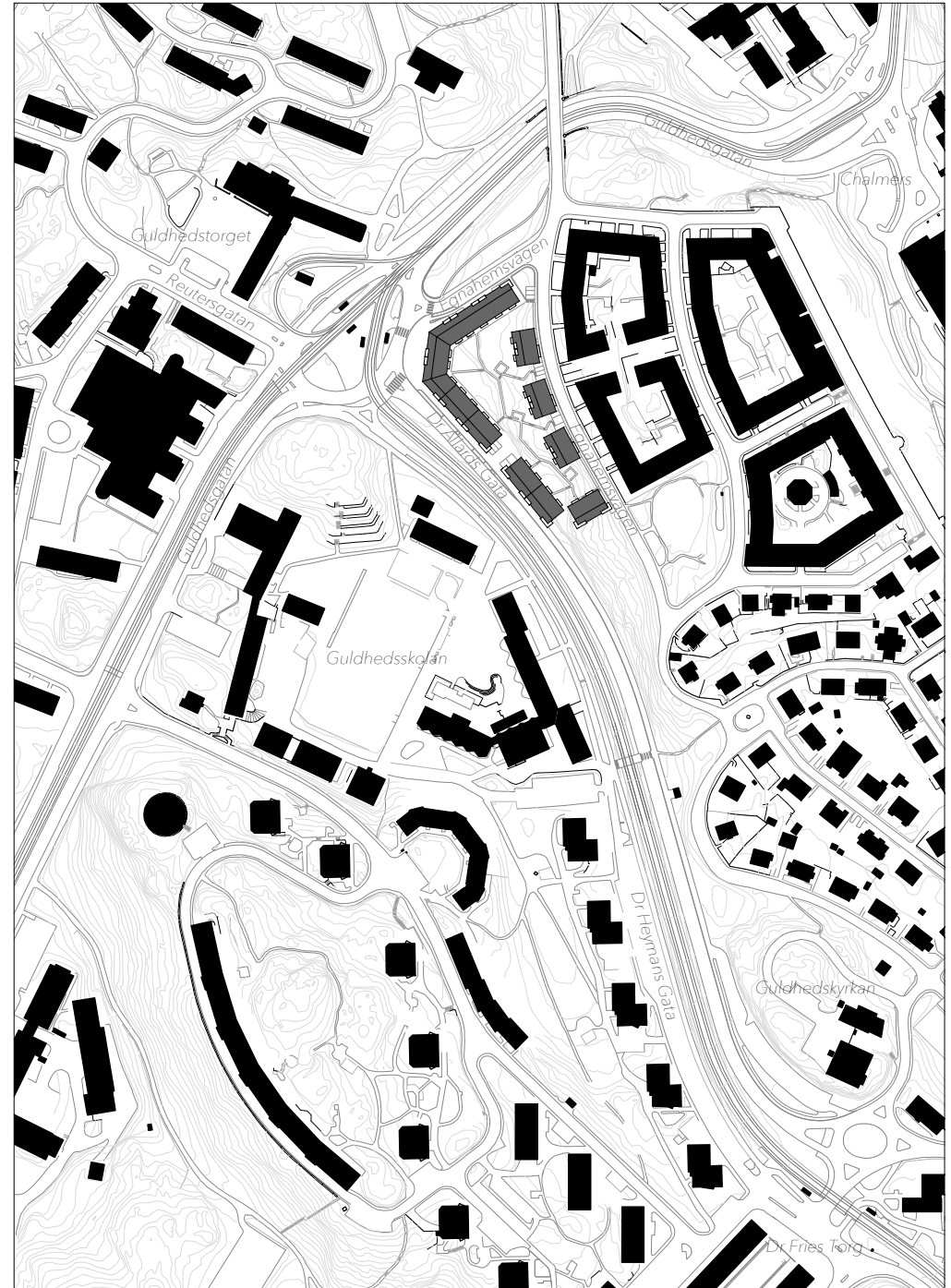
SITUATIONEN

Första delen av Dr Allards Gata, närmast Wavrinskys plats, flyttas närmare spårvägen för att frigöra utrymme. Körfältet görs smalare, för att ge mer plats åt fotgängare och för att dämpa hastigheten, hela sträckan fram till Dr Fries Torg. Ett nytt övergångsställe i anslutning till gångvägen från egnahemsområdet minskar gatans barriäreffekt. För att förbättra ljudmiljön anläggs gräs i spårvägen.

Den nya bebyggelsen utgörs av en grupp om sex huskroppar, placerade så att de bildar en tydlig helhet, ett slags kvarter, med en yttre offentlig *gatusida* och en inre privat *gårdssida*. Totalt innehåller bebyggelsen 128 bostäder.

Husgruppen avslutas åt söder i linje med befintliga kvarter, och lämnar därmed fri utsikt åt väster från Fyrverkareparken.

Den dramatiska terrängen, det bullerutsatta läget och de omgivande gatornas olika karaktär är faktorer som haft stor inverkan på bebyggelsens utformning, och gett två olika hustyper.

SITUATIONSPLAN 1:4000

Vy söderut från Wavrinskys plats

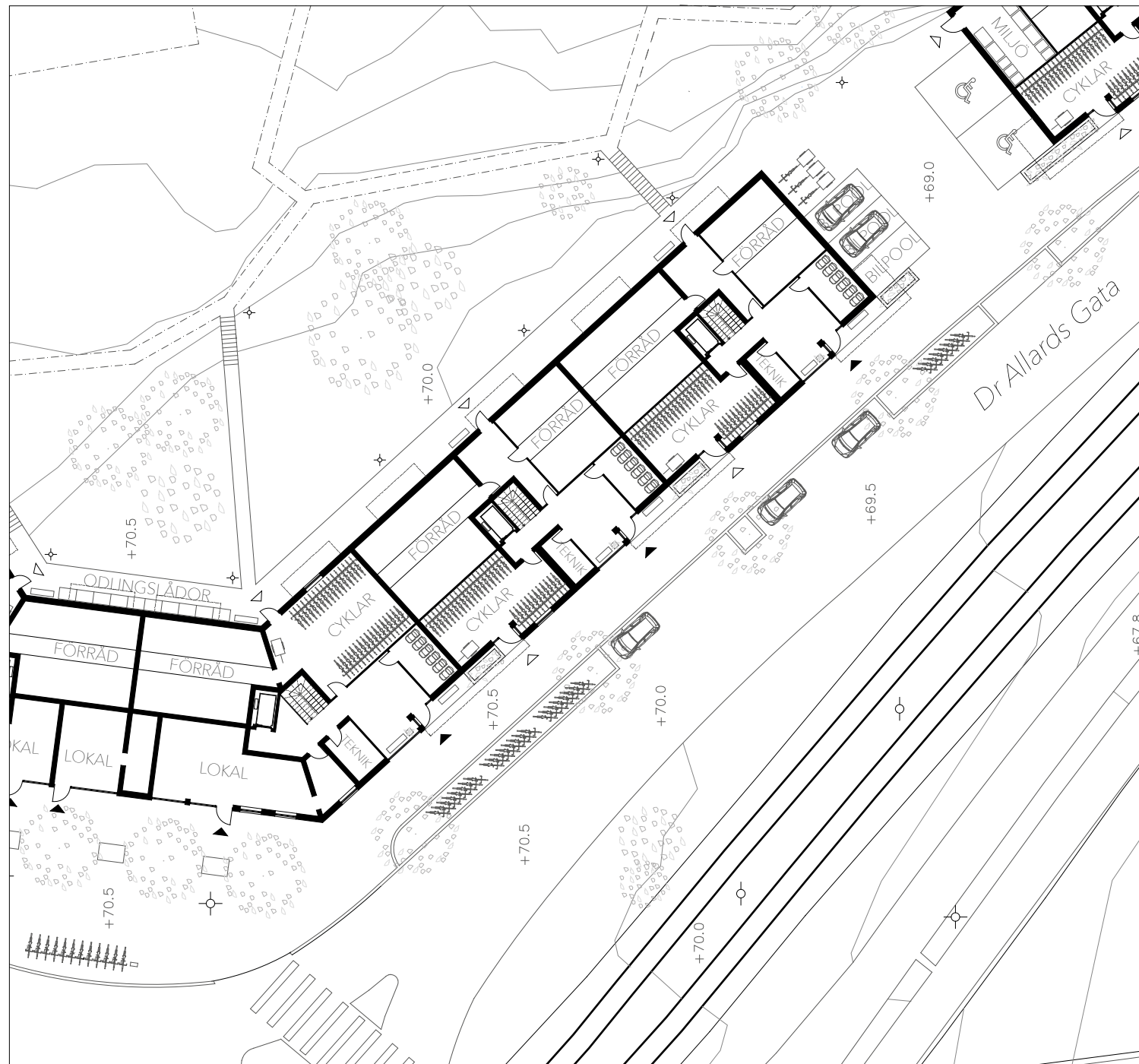
DE STÖRRE HUSEN

Mot Wavrinskys plats utgör en sammanhängande, vinklad byggnadskropp en effektiv skärm mot trafiken, samtidigt som den definierar platsen som ett stadsrum.

Längs Dr Allards gata ansluter byggnaderna direkt till trottoaren för att definiera och befolka gaturummet. I takt med topografin trappar byggnaden neråt och ett släpp mellan byggnaderna ger variation längs gatan, plats för angöring och en glimt av grönskan på gården.

Mot Wavrinskys plats innehåller gatuplanet verksamhetslokaler, och trottoaren övergår i en platsbildning med träd och möblering. Längs de större gatorna innehåller gatuplanet inga bostäder. Här finns istället generösa, glasade entréer som bidrar till att aktivera gatufasaden. De nischer som bildas under bostädernas balkonger markerar och skapar skyddade entrésituationer. Bottenvåningen är förhöjd och har ett avvikande fasadmaterial.

För att prioritera cykeln som transportmedel finns rymliga cykelrum i direkt anslutning till entréerna.

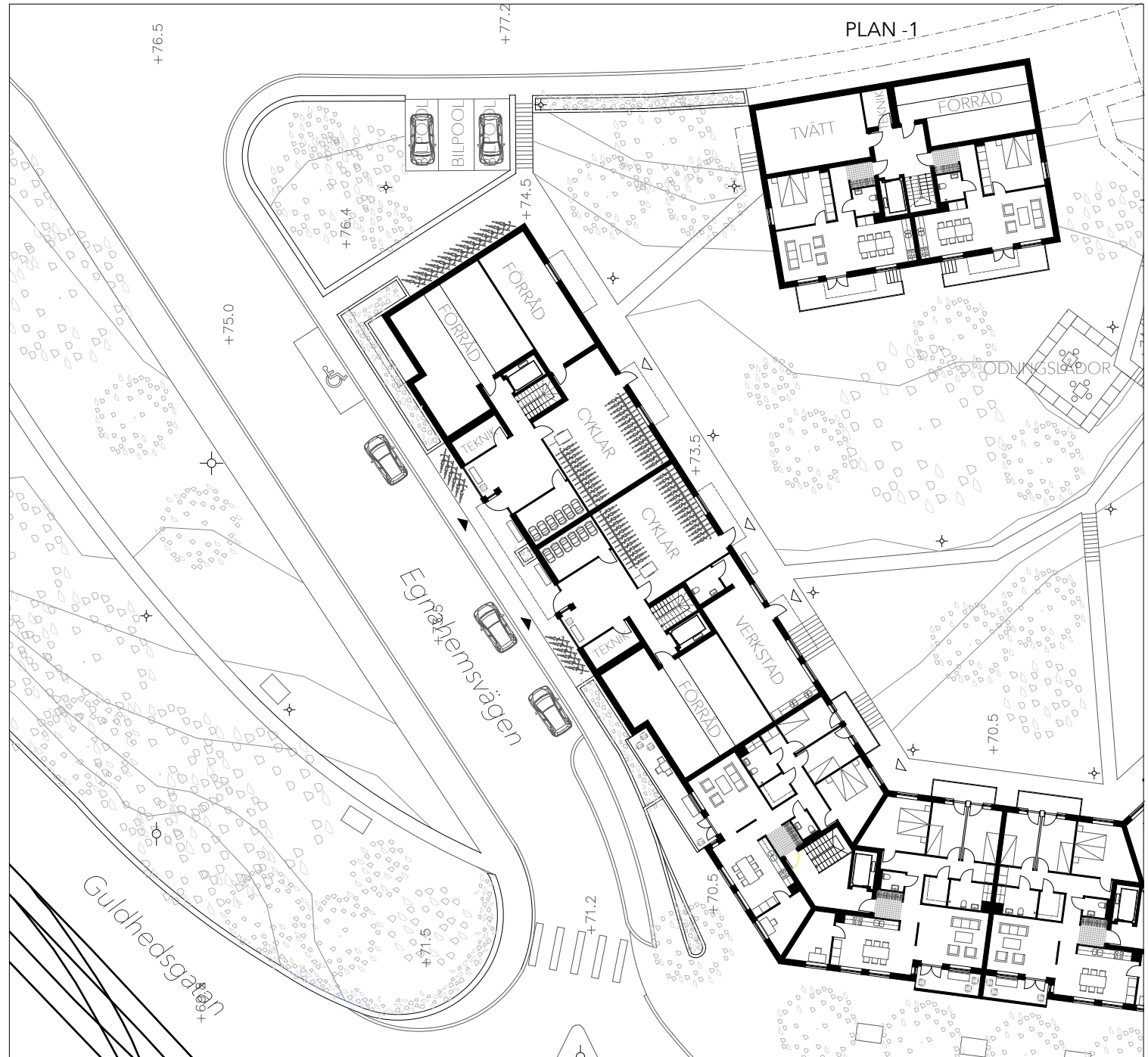
PLAN 1:400

Vy från Wavrinskys upp mot Egnahemsvägen

Upp mot Egnahemsvägen, blir den vinklade byggnaden lägre i takt med att gatan stiger och skalan anpassar sig därmed till de befintliga kvarteren. Då denna gata har en annan karaktär än Dr Allards ges här utrymme för planteringar i mötet med gatan. Här fortsätter träfasaden ner till gatunivå.

Grönytan norr om Egnahemsvägen avgränsas med en stödmur och planteringar mot trafikplatsen för att bli mer än en buffertzona mot trafiken, och får en gångstig och sittplatser.

PLAN 1:400

DE STÖRRE LÄGENHETERNA

Läget mellan den bullriga gatan och den lugna gården gett lägenheter med två tydliga sidor. Kravet på *tyst sida* gör att tvåspännare med stora genomgående lägenheter är lämpliga. En bostadstyp som det finns ont om i området idag.

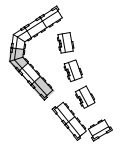
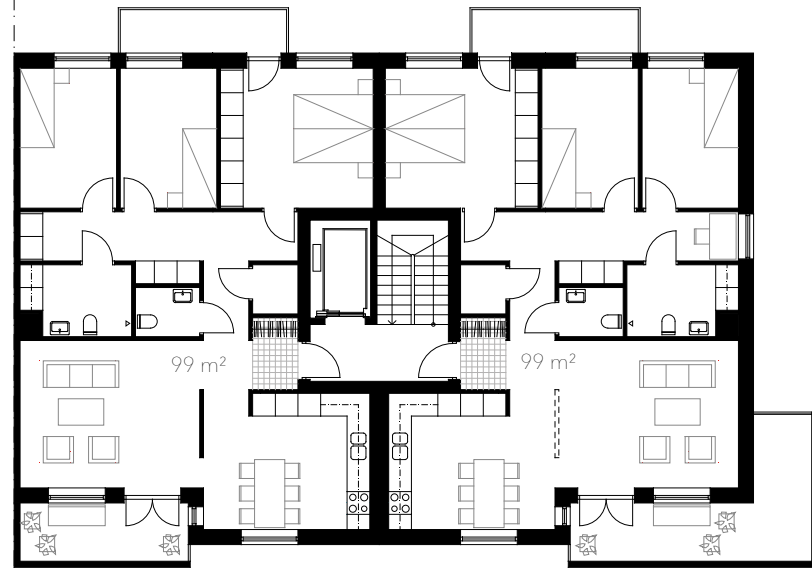
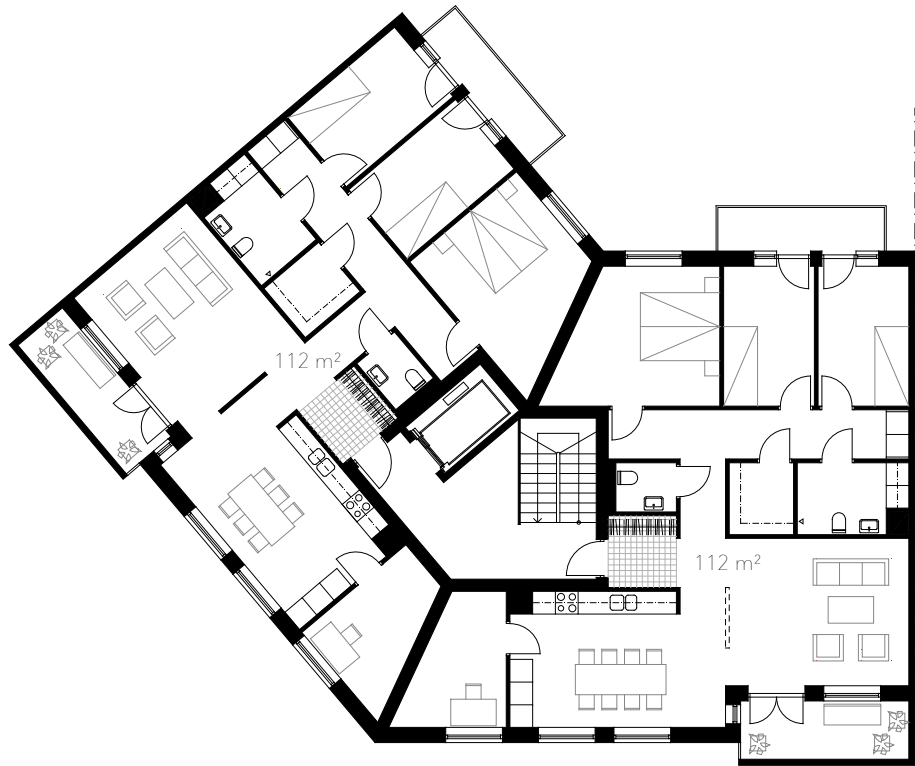
Mot gatan och utsikten ligger de sociala och mer offentliga funktionerna; entré, kök, vardagsrum och gäst-wc. Här är balkongen indragen och det solida räcket skyddar mot ljudet från gatan., liksom absorberer i undertaket.

Sovrummen och badrummet ligger avskiljda mot den tysta, privata och lummiga gårdssidan. Här har balkongen en öppnare karaktär med transparent räcke.

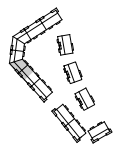
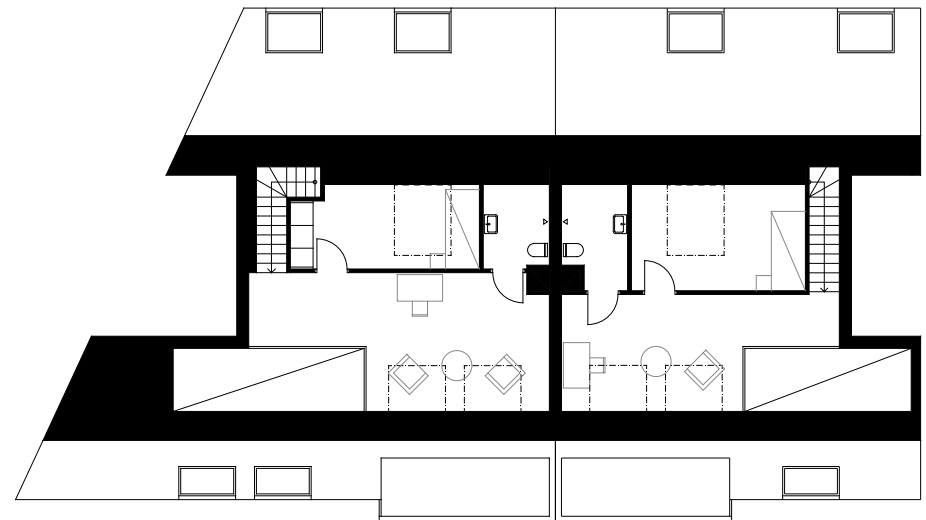
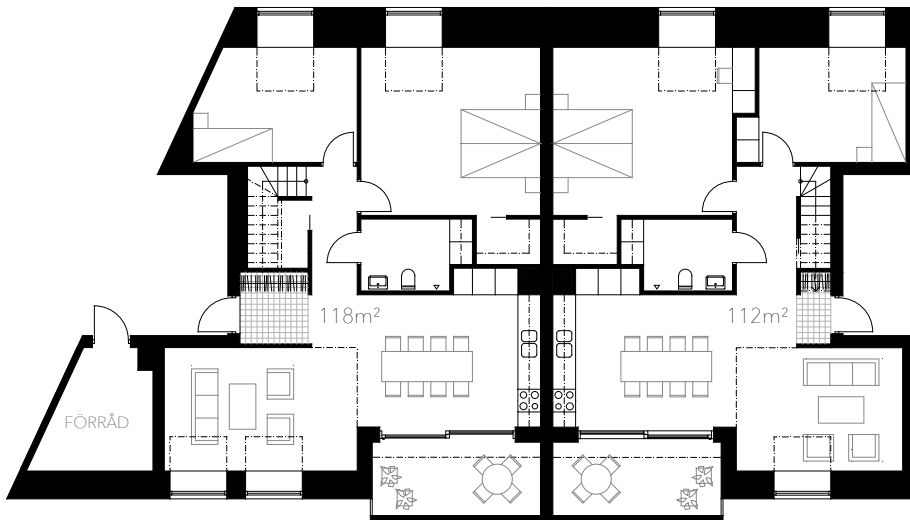
I den vinklade delen gör kravet på *tyst sida* att de sociala ytorna blir större, med ett litet arbetsrum mot gatan, medan de privata utrymmena blir mindre.

Högst upp, där taket vinklats för att lätta upp byggnadsvolymerna, finns etagelägenheter.

PLAN 1:200

PLAN 1:200

Vy söderut längs Egnahemsvägen

DE MINDRE HUSEN

Uppe på Egnahemsvägen övergår den sammanhängande byggnadskroppen i mindre, fristående volymer som relaterar till skalan på den äldre bebyggelsen i landshövdingekvarteren och egnahemsområdet. Den kraftiga höjdskillnaden på platsen gör att dessa byggnader är två våningar lägre mot gatan, trots att de slutar på samma nivå som de större.

Mellanrummen mellan husen "släpper igenom" sol och ger utsikt mot grönska för den befintliga bebyggelsen, men är samtidigt inte större än att den nya bebyggelsen upplevs som en sammanhållen enhet. I mellanrummen hjälper den branta terrängen och täta vegetationen till att avgränsa gårdsrummet mot Egnahemsvägen.

Här innehåller även gatuplanet bostäder. Ett litet indrag från gatan ger utrymme för planteringar som tillsammans med gatans lutning ändå skapar en avskildhet för dessa lägenheter. Entréerna skyddas av skärmtak.

Placeringen i branten gör att det bildas en souterängvåning med lägenheter in mot gården och förråd och tvättstuga i delen under mark.

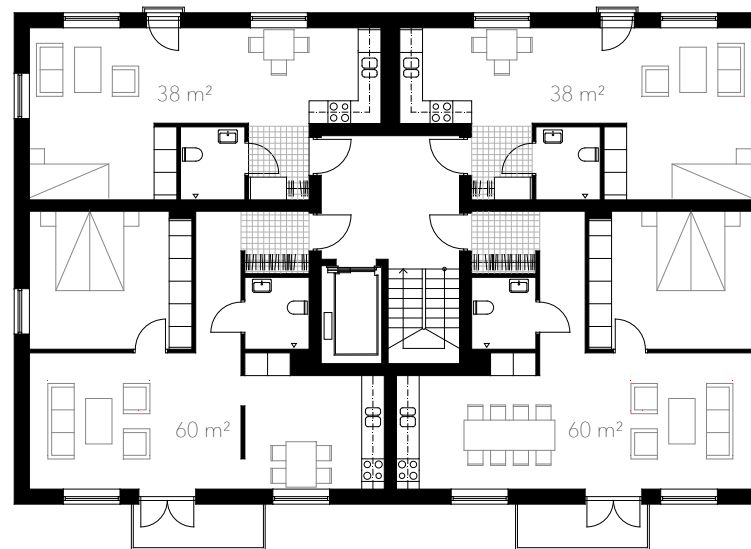
PLAN 1:400

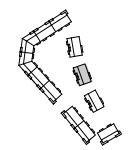
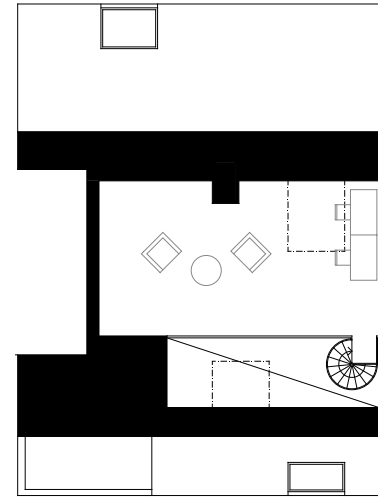
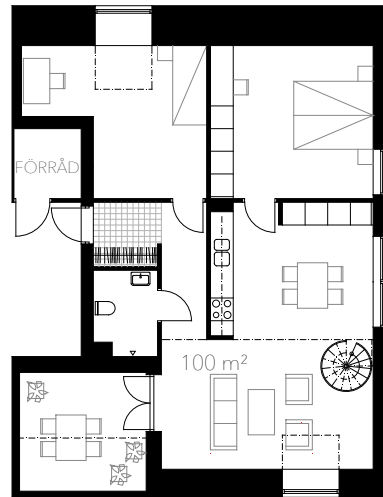
DE MINDRE LÄGENHETERNA

I de mindre husen, som ligger skyddade från trafikbullret, behöver inte sovrummen orienteras mot en viss sida. Förutsättningarna för små lägenheter är därför goda här. Uppdelningen i mindre byggnadsvolymer möjliggör fyra lägenheter per plan, samtliga med fönster åt två väderstreck.

Placeringen i branten gör att det bildas en souterängvåning med lägenheter in mot gården och förråd och tvättstuga i delen under mark.

Även här är de översta lägenheterna i två etage.

PLAN 1:200

Vy över gården, mot norr

GÅRDEN

Mellan husen ges plats för 10 bilpoolsplatser samt 3 handikappplatser i mindre grupper. Utmed gatorna finns 8 besöks- och en handikapparkering. Förutom att möjliggöra en mer hållbar livsstil, innebär inrättandet av bilpool istället för privata parkeringsplatser att det stora ingrepp i terrängen som byggandet av garage skulle innebära kan undvikas. Ett boende utan egen bil ökar även förutsättningarna för att man nyttjar de lokala butikerna.

På gården tas den befintliga naturen tillvara så långt som möjligt. Genom släppen mellan huskropparna ges glimtar av den från gatorna och från befintlig bebyggelse. Via gångstigar och trappor från de olika husen nås gemensamma terrasser och platser för odling utplacerade i terrängen. På södra sidan fortsätter den orörda branten ända fram till husen. I mellanrummet mot Dr Allards avgränsar en bergskant gården från gatan.

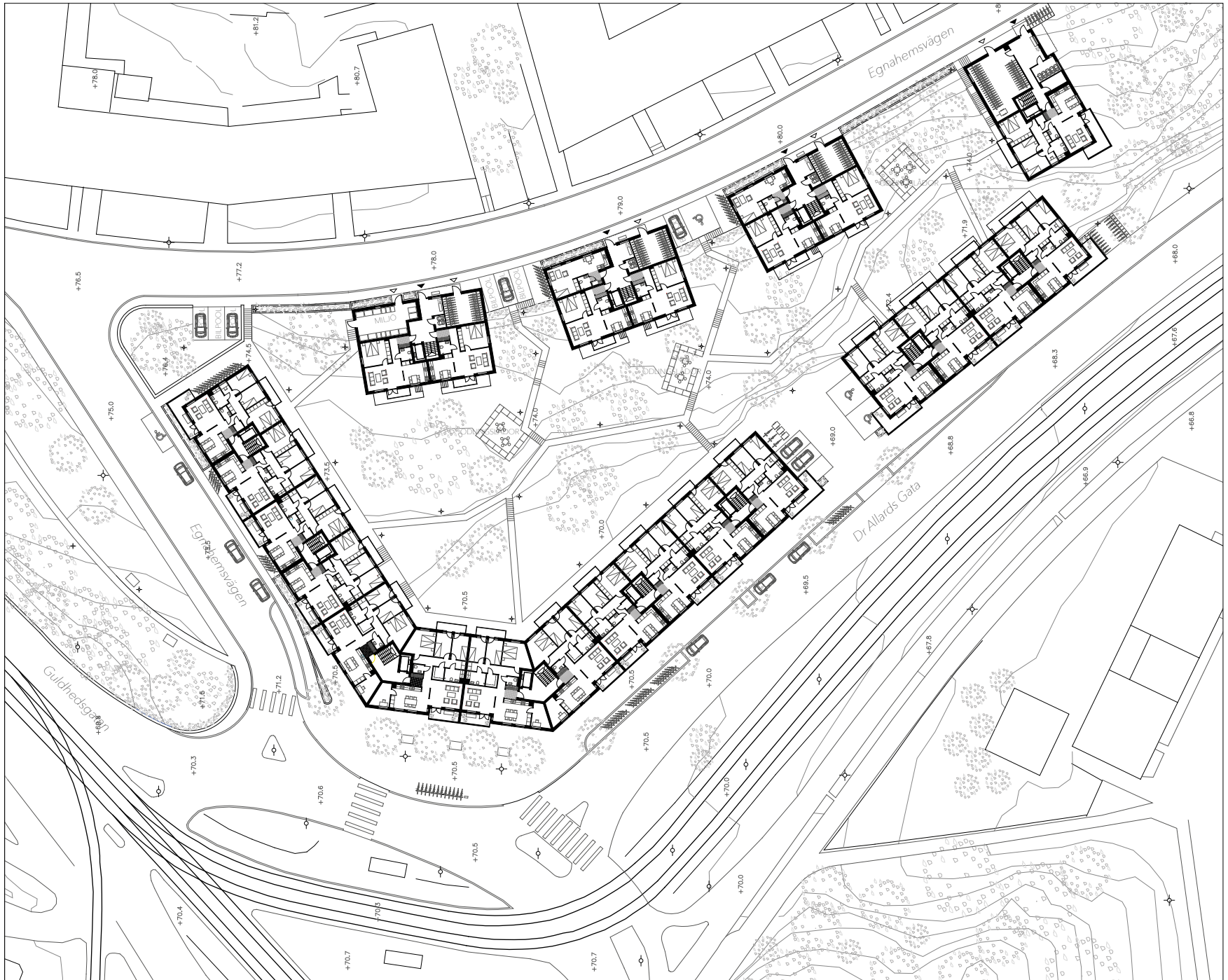
Från gården nås också en gemensam verkstad och en gemenskapslokal.

PLAN ÖVERSIKT 1:800

PLAN ÖVERSIKT 1:800

PLAN ÖVERSIKT 1:800

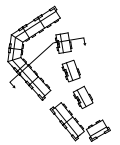
Vy norrut längs Dr Allards Gata

SEKTION

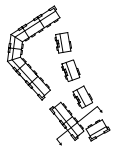
I sektion syns tydligt hur den branta terrängen ger karaktär åt kvarteret och olika byggnadshöjd åt de olika gatorna medan taknivån är i stort sett densamma.

Mot Egnahemsvägen förhåller sig byggnaderna till den mindre skalan, och skapar ett intimt gaturum. Mot Dr Allards är karaktären en annan med två extra våningar och en förhöjd bottenvåning.

SEKTION 1:400

SEKTION 1:400

FASADER & MATERIAL

Husens stomme utgörs huvudsakligen av trä, då det är det enda förnyelsebara materialet för bärande konstruktioner. Trä kräver avsevärt mindre energi vid framställning och transport jämfört med stål och betong.

De bärande väggarna, inklusive hisschakt, utgörs av korslimmade massivträskivor. Jämfört med en stomme i betong krävs tjockare bjälklag och något tjockare lägenhetsskiljande väggar för att klara spännvidden och ljudisolering mellan lägenheterna.

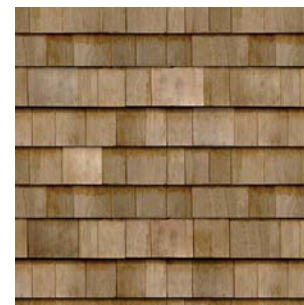
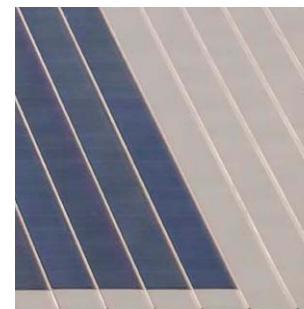
Sockel- och souterängvåningarnas ytterväggar utförs i betong.

Fasaden kläs med spån av kvistfri ceder, som lämnas obehandlade och grånar med tiden.

Mot Dr Allards gata och Wavrinskys, utgörs bottenvåningens fasade av matrisgjuten betong. När mötet med gatan sedan ändrar karaktär upp mot Egnahemsvägen fortsätter träfasaden ner över bottenvåningen.

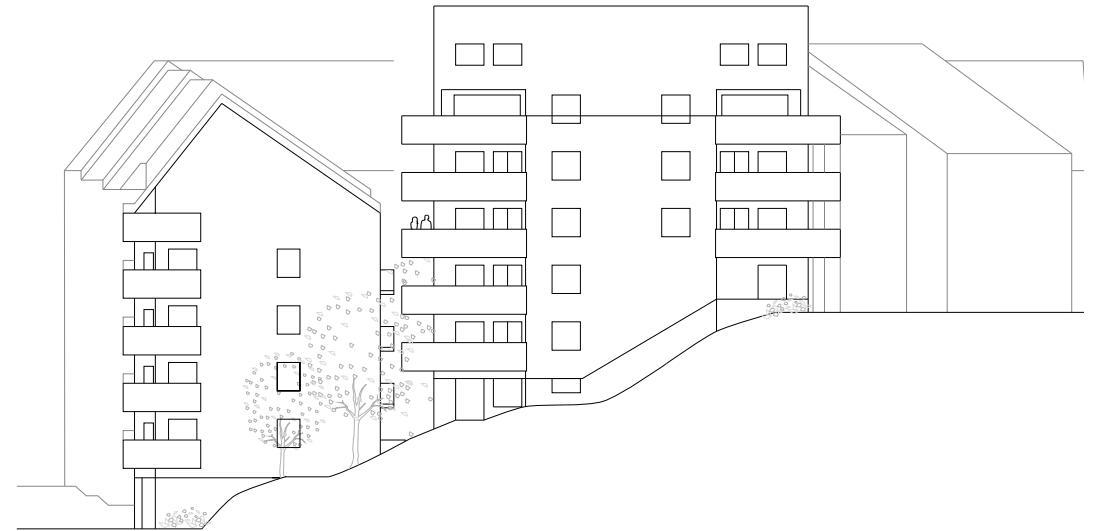
Den branta taksidan har plåttak, med integrerade tunnfilmssolceller i de soligaste lägena. Den flacka sidan, som är väl synlig från den omgivande bebyggelsen, är täckt med sedum som även bidrar till luftrening och bullerdämpning.

Balkongerna har olika karaktär beroende på deras orientering. Mot gatan är de indragna och har solida räcken, medan de mot gården har en öppnare karaktär med glasträcken. Balkongernas golv, undertak och insidan av de solida räckena är täckta med cederpanel.

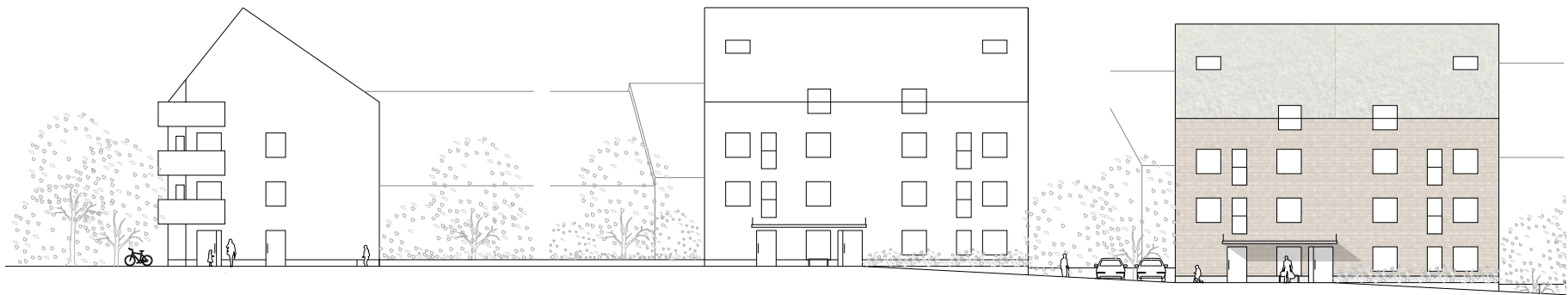

FASAD MOT VÄSTER 1:400

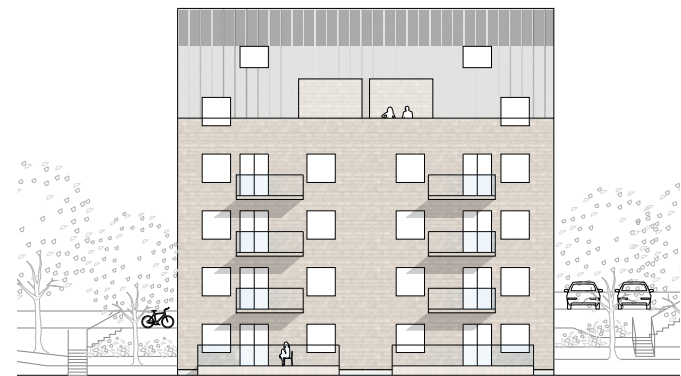
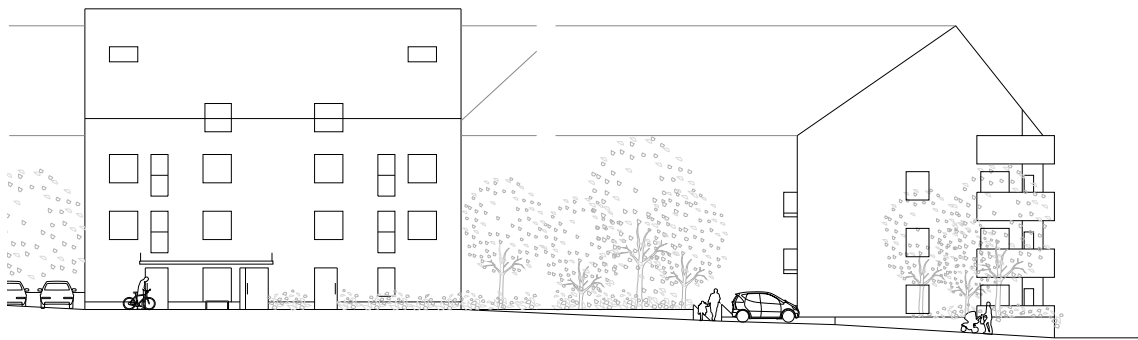

FASAD MOT SÖDER 1:400

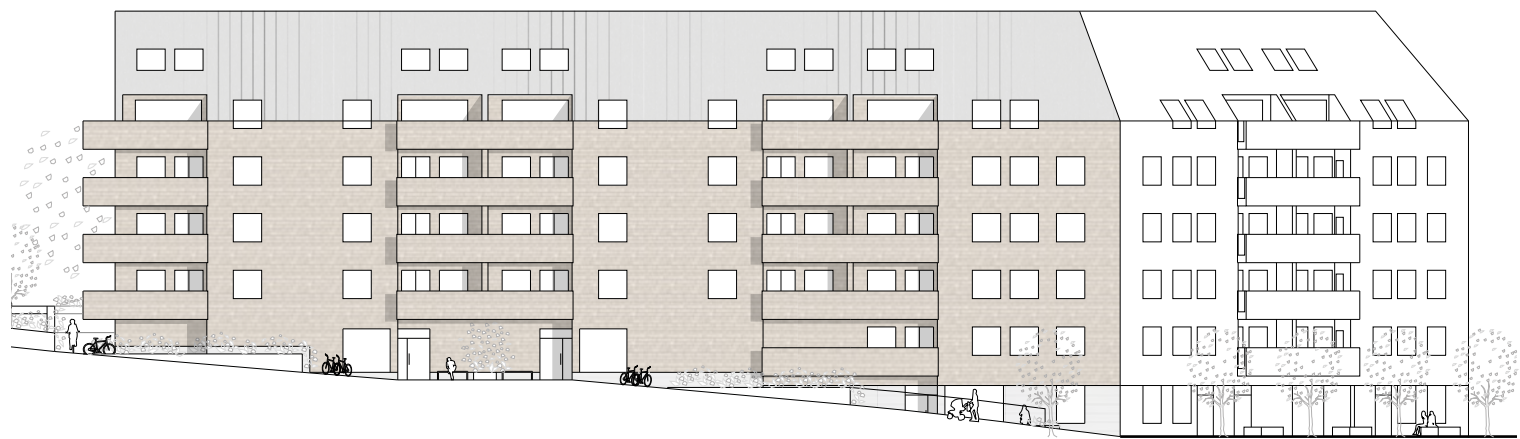

FASAD MOT ÖSTER 1:400

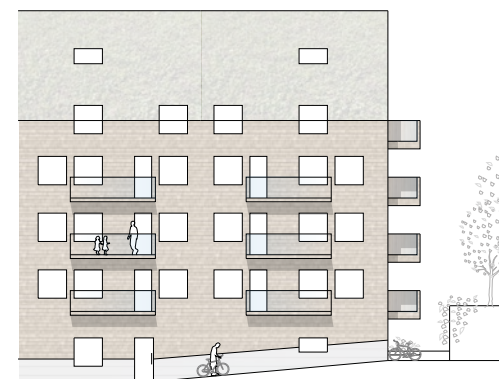

DEL AV FASAD MOT GÅRD

FASAD MOT NORR 1:400

DEL AV FASAD MOT GÅRD

REFLEKTION

Under den första fasen av mitt examensarbete funderade jag mycket över vilken omfattning mitt projekt skulle ha. Olika platser jag övervägde att arbeta med innebar projekt av olika skalor.

När jag bestämt mig för att arbeta vidare med Wavrinskys plats tänkte jag mig till en början ta mig an hela sträckan av Dr Allards gata fram till Dr Fries torg i ett mer övergripande stadsplaneringsprojekt och detaljera endast en mindre del av bebyggelsen.

Skissprocessen ledde dock till en sammanhållen husgrupp, där jag kände att jag behövde rita igenom hela projektet så detaljerat som möjligt. Min känsla i efterhand är därmed att projektet blev något för omfattande för att jag ska känna att jag nådde ända fram.

Tomtens speciella förutsättningar krävde många speciallösningar och undantag och det finns delar som jag känner att jag skulle behöva arbeta vidare med. Gårdsmiljön och dess avgränsning mot gatan, mötet mellan det privata och offentliga, är en sådan del.

Som en fortsättning på bebyggelsen vid Wavrinskys ser jag ett behov av ytterligare bebyggelse, utmed Guldhedsgatan och Dr Allards gata fram mot Dr Fries Torg, för att helt nå fram till de mål om koppling till innerstaden och en mänskligare skala i gatumiljön som jag föreställt mig.

PROCESSEN

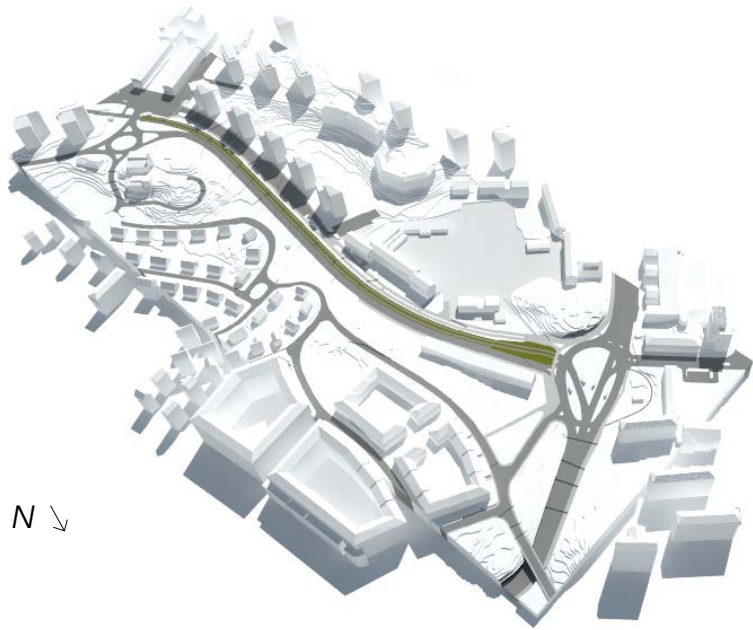
Outnyttjad markparkering vid Medicinaregatans hållplats.

Rivningstomter och övergivna planer på Skansberget.

UNDERSÖKTA TOMRUM

N ↙

Programförslag Stadsbyggnadskontoret:
LAMELL 4 våningar

BTA: 4800 m²
ca 50 lgh

FÖRDELAR:

Bevarad utsikt från befintlig bebyggelse och park.
Bildar bullerskärm mot Dr Allards - goda förutsättningar för "tyst sida"
"Ögon" på gata och till viss del gångstig i park.

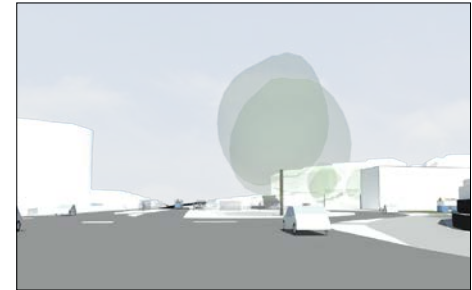
Bevarad grönyta

NACKDELAR:

Låg exploatering
Lång, låg byggnad - Stor andel marklägenheter
100 meter enformig fasad mot gatan
Otydligt förhållande till Wavrinskys plats?
Otydlighet privat/offentligt?

Otydligt möte med Wavrinskys? Byggnaden varken ansluter eller håller avstånd...

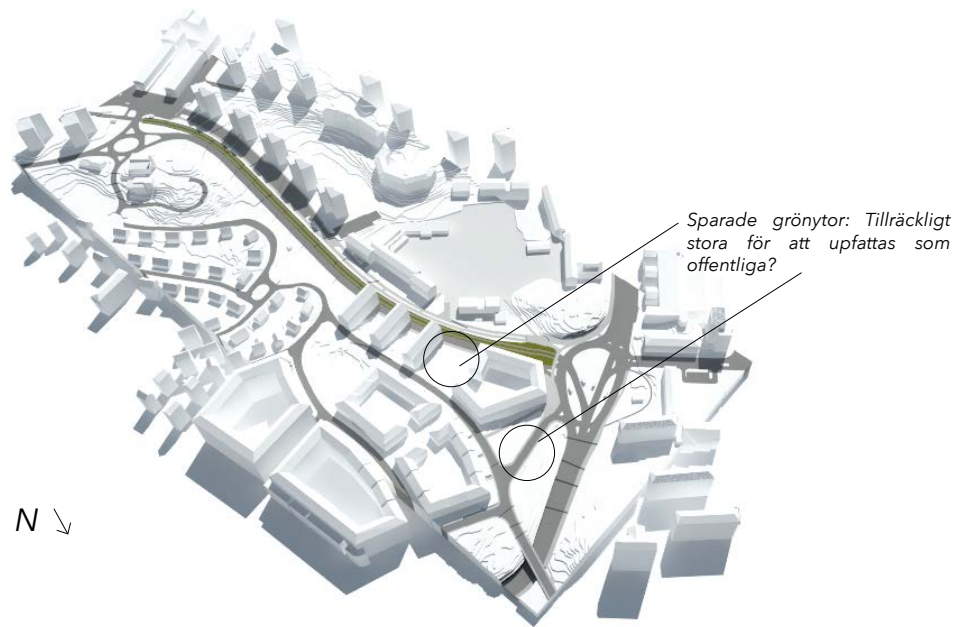
Tydliggör Dr Allards gata

Tillför målpunkt utmed den idag tomma gatan

VOLYMSTUDIER

VOLYMSTUDIE 1

BTA (bostäder) ca 18 000m²
ca 180 lgh

FÖRDELAR:

Kvarteret definierar Wavrinskys Plats och mötet med Dr Allards

Delvis slutet kvarter skyddar mot buller. Terrängen hjälper till att def gården som privat trots öppningen mot söder.

Många lägenheter

NACKDELAR:

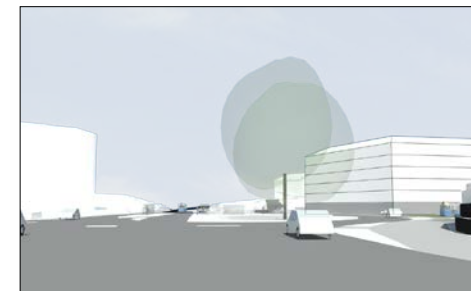
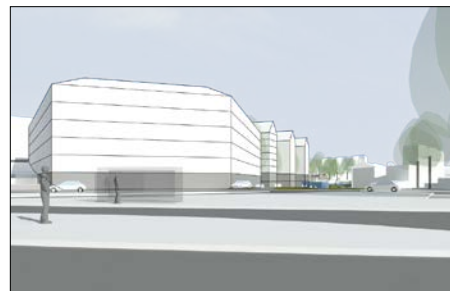
Svårt att lösa bullerfrågan för lamellerna. Otydlighet privat/offentligt för lamellernas utemiljö? Mörka marklägenheter i slutningen?

Flytt av delar av spåret krävs för att rymma (realistisk storlek på) lamellerna

Kvarteret blockerar viss utsikt från Egnahem.

Entréer mot den smala, enkelriktade Egnahems-vägen...?

VOLYMSTUDIER

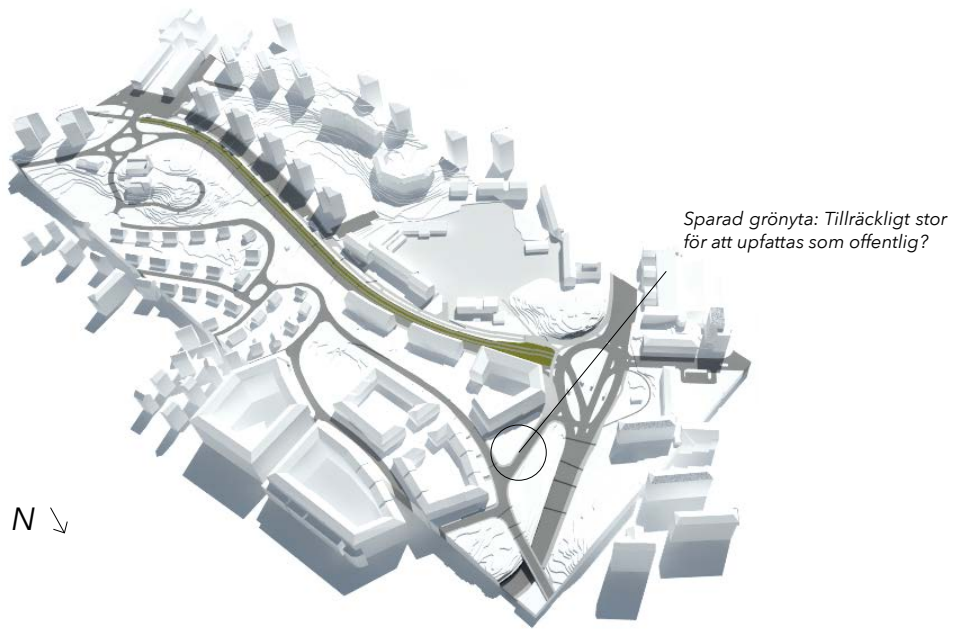
Aktiv fasad i direkt anslutning till Wavrinskys och Guldhedsgatan Delvis bevarad siktlinje upp mot Egnahem.

Kvarteret syns tydligt, från alla riktningar, när man närmar sig platsen

Fasad mot Guldhedsgatan!!

De tvärställda lamellerna skapar en rytm av bebyggelse och grönska utmed gatan. "Släpper fram" ljus, grönska och utsikt. Platsbildningar mellan hus, gata och bergskant. Korta, aktiva fasader mot gatan.

VOLYMSTUDIE 2

BTA (bostäder): ca 14 000 m²
ca 140 lgh

FÖRDELAR:

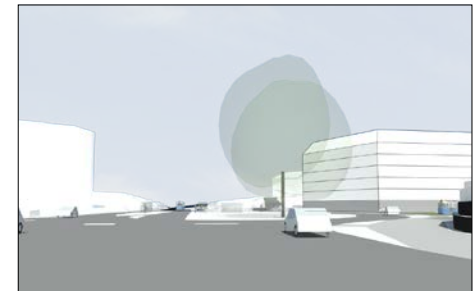
Bevarar "ridån" mot Egnahemsvägen

Möjlighet att utnyttja terrängen för att definiera halvprivat uterum för lamellerna.
Tyst sida för lamellerna.

NACKDELAR:

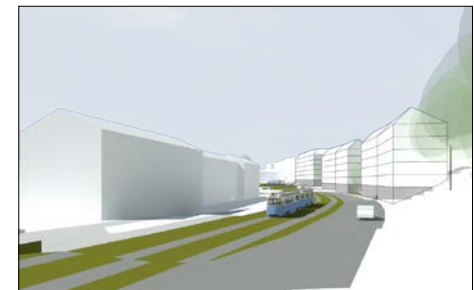
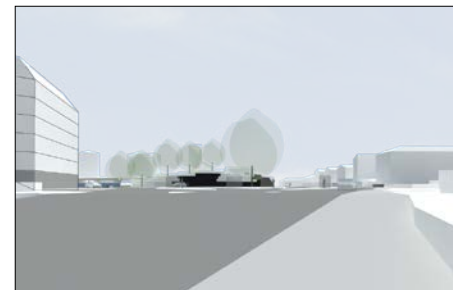
Ingen del av branten blir offentlig...?

Blockerar viss utsikt från Egnahem och från fyrverkareparken.

Aktiv fasad i direkt anslutning till Wavrinskys och Guldhedsgatan. Delvis bevarad siktlinje upp mot Egnahem.

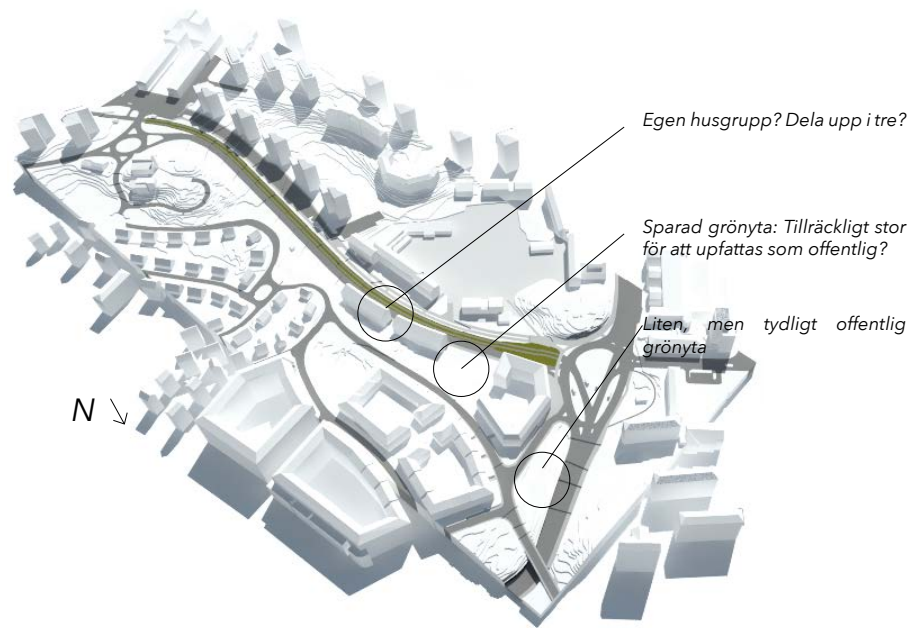
Kvarteret syns tydligt, från alla riktningar, när man närmar sig platsen

Fasad mot Guldhedsgatan!!

Definierat gaturum.
En viss rytm av bebyggelse och grönska utmed gatan.
Små platsbildningar mellan hus, gata och bergskant.

VOLYMSTUDIER

VOLYMSTUDIE 3

BTA (bostäder) : ca 14 000 m²
ca 140 lgh

FÖRDELAR:

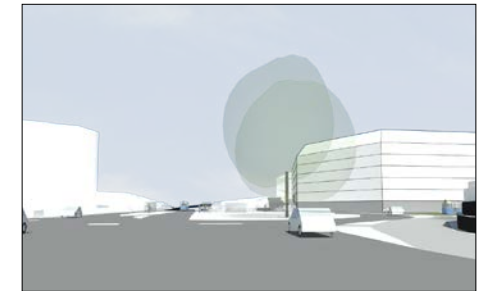
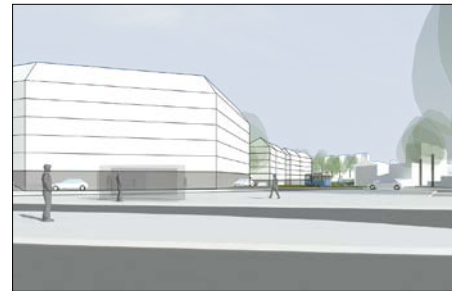
Bevarar "ridån" mot Egnahemsvägen
Möjlighet att utnyttja terrängen för att definiera halvprivat uterum för lamellerna.
Tyst sida för lamellerna.

Fasad mot Egnahemsvägen - gata istället för påfartssträcka.

NACKDELAR:

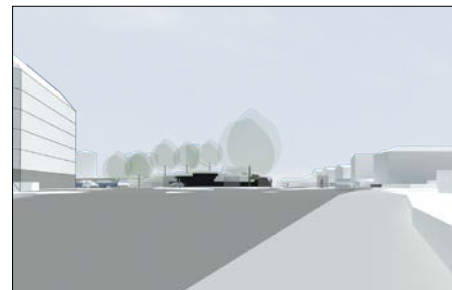
Blockerar mer utsikt från Egnahem och viss utsikt från Fyrverkareparken.

VOLYMSTUDIER

Aktiv fasad i direkt anslutning till Wavrinskys och Guldhedsgatan

Kvarteret syns tydligt, från alla riktningar, när man närmar sig platsen. Blockerar siktlinje mot Egnahem.

Fasad mot Guldhedsgatan!!

Definierat gaturum.
En viss rytm av bebyggelse och grönska utmed gatan.
Större platsbildning mellan hus, gata och bergskant med möjlig trappa/stig upp mot Egnahemsvägen.

Kvarter som bullerskärm mot Wavrinskys

Rytm av bebyggelse & grönska utmed Dr Allards. Små platsbildningar mellan gata, husgavlar och branten.

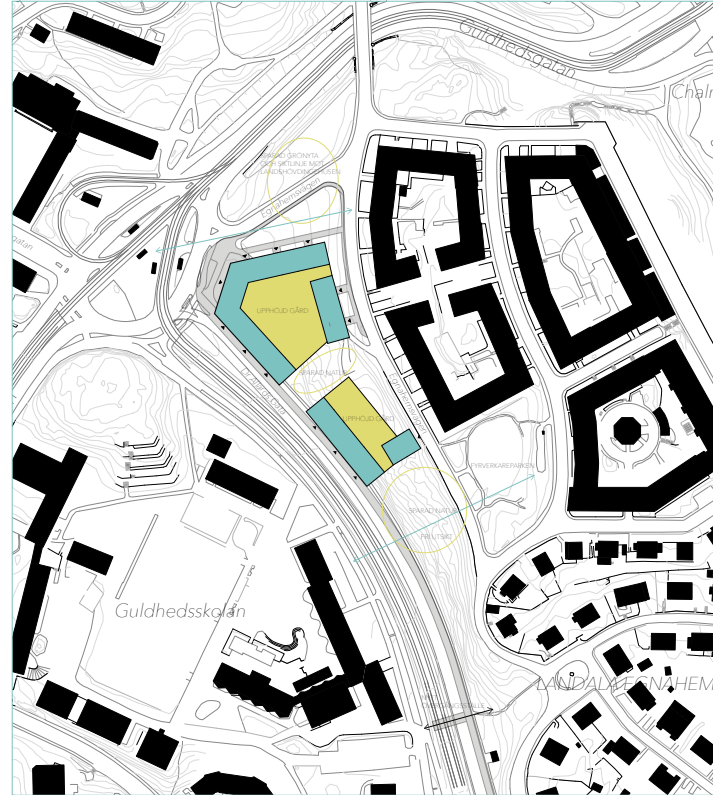
Mindre byggnadsvolymer ansluter mot Egnahemsvägen.

Terrängen och "ridån" av vegetation mot Egnahemsvägen utnyttjas för att avgränsa bostadsgårdarna.

I söder, där terrängen är som brantast, finns risk att gården, och de nedre lägenheterna, blir mörka.

BTA bostäder: 16 000 m²

SKISSER alt. 1

Mer sammanhållen bebyggelsegrupp som följer kvarterstrukturen på Egnahemsvägen och lämnar fri utsikt från Fyrverkareparken.

BTA bostäder: 14 000 m²

SKISSER alt. 2

Alt. 1 Tre volymer som ansluter till gatan skapar en rytm av hus & grönska och definierar gatan på ett tydligare sätt

Vy längs Guldhedsgatan mot Wavrinskys plats.

Kvarteret definierar platsen och anslutningen till Dr Allards gata.

Vy längs Guldhedsgatan mot Wavrinskys plats.

Kvarteret definierar platsen och anslutningen till Dr Allards gata, samtidigt som sikten upp till Egnahemsvägen och den "gröna entréen bevaras till viss del.

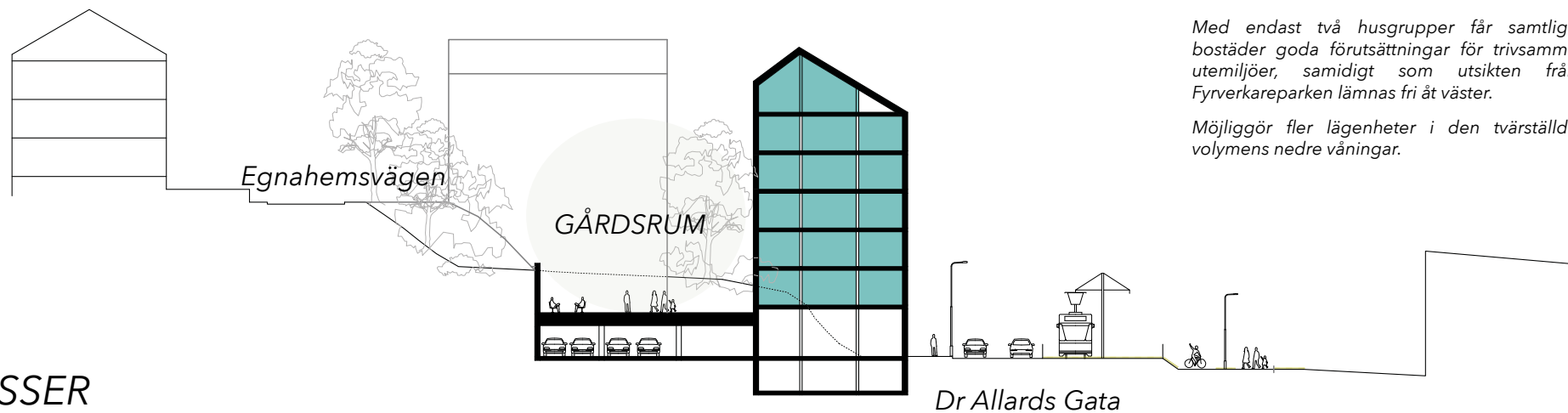
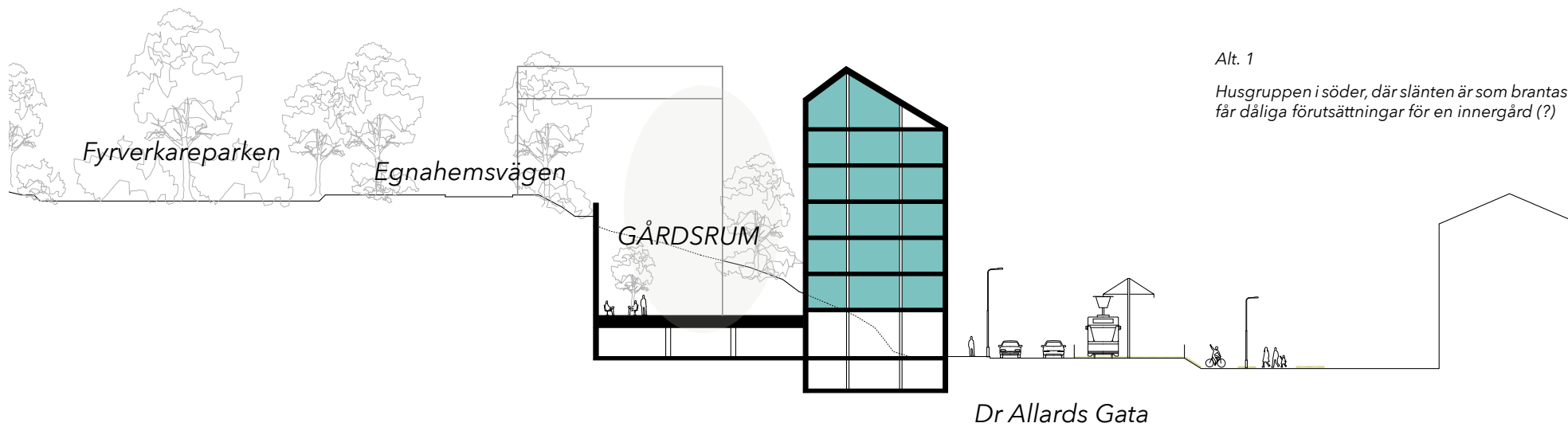
Alt. 2

SKISSER

SKISSER

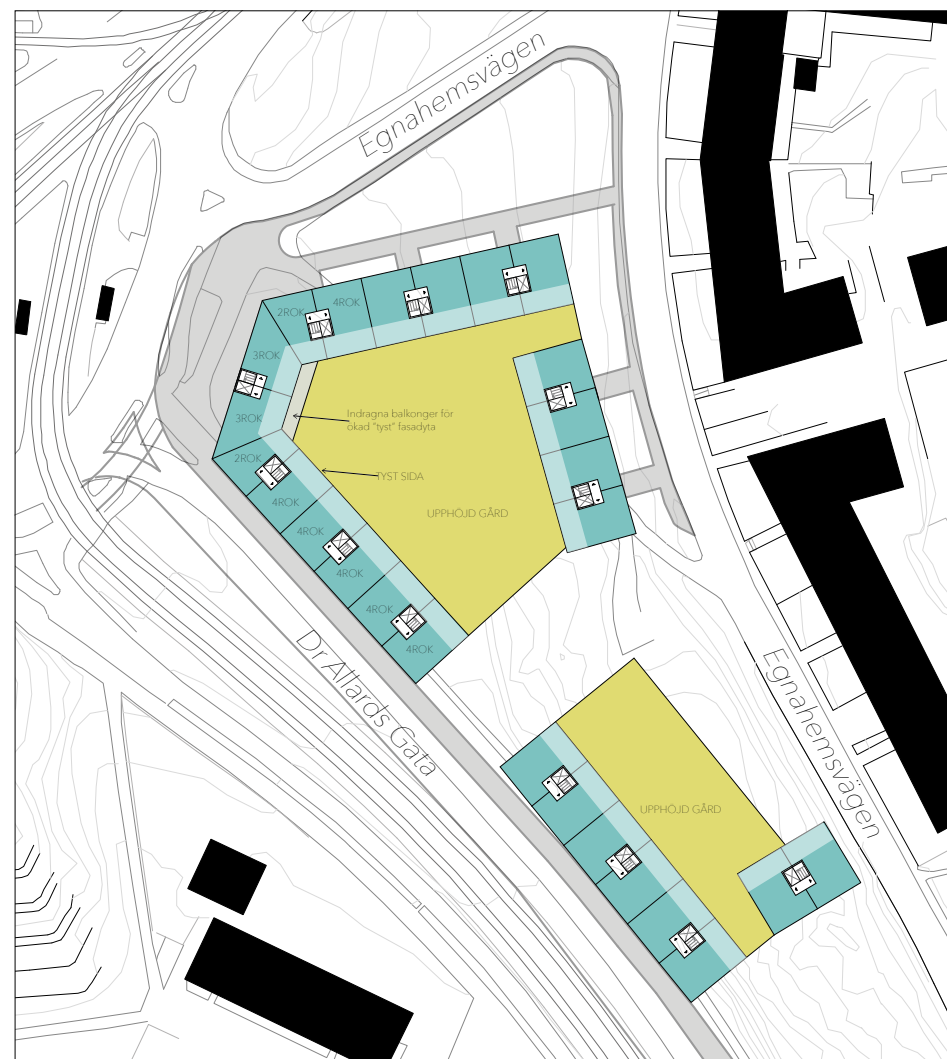
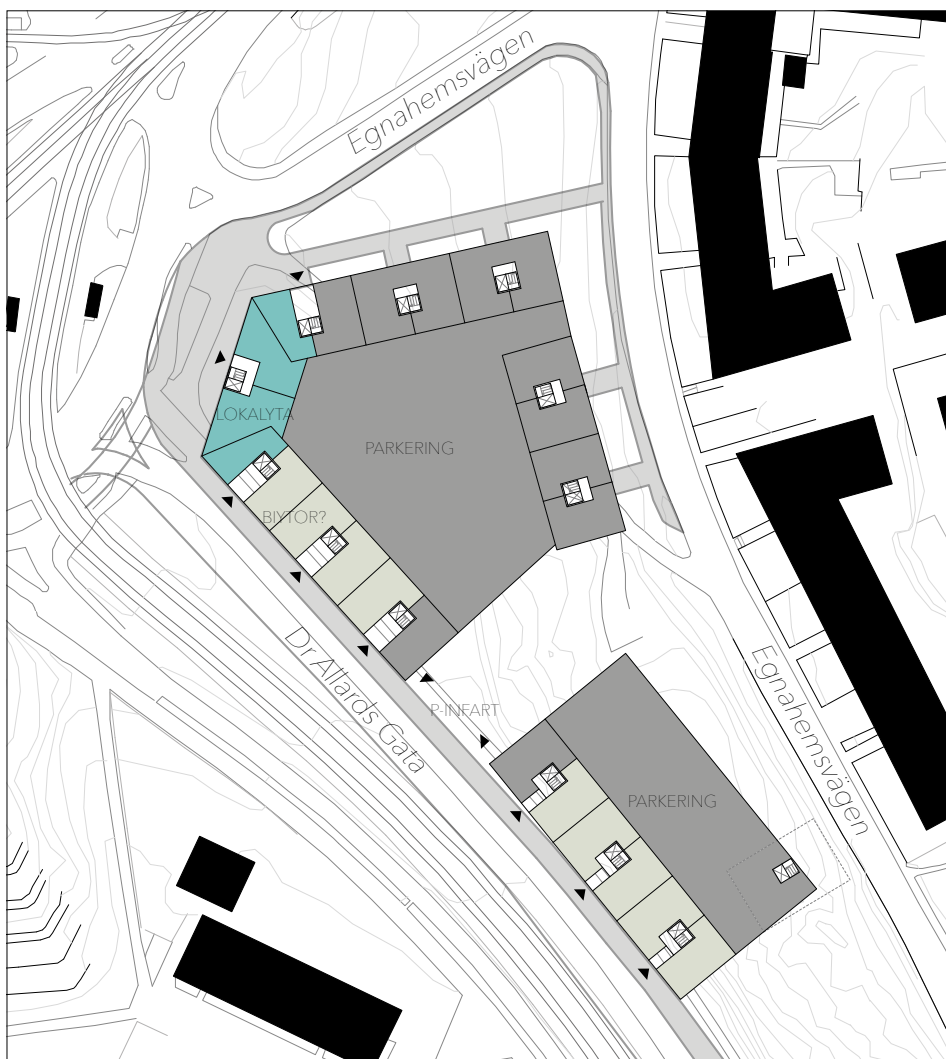

SKISSER

REFERENSER: Gårdsum mot berg/brant

SKISSER

REFERENSprojekt

Som en inspirerande referens och en kontrast till Stadsbyggnadskontoret försiktiga förslag har jag även tittat på en mer radikal vision för området som Inobi Analys & Arkitektur presenterat tillsammans med stadsbyggnadsnätverket Yimby. Förslaget presenterades som ett debattinlägg i Göteborgsposten 2013.

Förslaget kallas "Kunskapsstråket" och innebär ny bebyggelse utmed hela Guldhedsgatan, från Kapellplatsen till Sahlgrenska. Wavrinskys plats roll som knutpunkt och mötesplats föreslås förstärkas genom nybyggnation av ca 430 lägenheter och utrymmen för handel och service i bottenplan.

Wavrinskys plats åt öster

www.inobi.se

REFERENSER

LITTERATUR

Andersson, Ola (2012) *Vykort från Utopia: maktens Stockholm och medborgarnas stad*. Årsta: Dokument press

Arnstberg, Karl-Olov & Bergström, Inger (2010) *Bostaden i staden: Europa planerar för stadsboende och stadsliv*. Stockholm: Formas

Arnstberg, Karl-Olov & Bergström, Inger (2001) *Åtta postulat om planering av staden som livsmiljö*. Stockholm: Formas

Caldenby, Claes, Linde Bjur, Gunilla & Ohlsson, Sven-Olof (2006). *Guide till Göteborgs arkitektur*. Stockholm: Arkitektur i samarbete med Göteborgs stadsbyggnadskontor och Formas

Gehl, Jan (1971). *Livet mellem husene. 2. opl.* København: Arkitektens forlag

Jacobs, Jane (2005) *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos

Nylander, Ola (2013) *Svensk bostad 1850-2000*. Lund: Studentlitteratur

Uytenhaak, Rudy (2008) *Cities full of space: qualities of density*. Rotterdam: 010 publ.

ELEKTRONISKA RAPPORTER ETC.

Göteborgs Stad (2006) *Kommunal tillämpning av riktvärden för trafikbuller*

Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret (2005a) *Planprogram: Bostäder på Norra Guldheden, Kompletteringsbebyggelse*

Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret (2005b) *Program för Södra Guldheden*

Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret (2008) *Stadsbyggnadskavliteter - Om stadens utformning*

Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret (2009) *Översiktsplan för Göteborg del 1: Utgångspunkter & strategier*

Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret (2011) *Vägledning till parkeringstal vid detaljplaner och bygglov*

Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret (2013) *Detaljplan för Bostäder mm vid Dr Allards gata inom stadsdelen Guldheden i Göteborg*

Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret & SpaceScape (2013) *Mellanstadens utbyggnadspotential*

Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret (2013) *Strategi för utbyggnadsplanering Göteborg 2035*

Malmö Stad Stadsbyggnadskontoret (2010) *Så förtätar vi Malmö*

UN-Habitat (2012) *Leveraging Density: Urban patterns for a green economy*

ÖVRIGA ELEKTRONISKA KÄLLOR

Biltrafikflöden på trafikledsnätet inom Göteborg, <http://www.statistik.tkgbg.se>

Inobi (2013) *Kunskapsstråket Guldhedsstaden - från väg till gata*. <http://www.inobi.se/material/guldhedsstaden/Kunskapsstraket-Guldhedsstaden-130205-lowres.pdf> [2014-05-07]

Kärnstrand, Moa (2014) Fiktiva parkeringsköp kan snabba på bostadsköp. *Metro*, 12 januari. Tillgänglig: <http://www.metro.se/nyheter/fiktiva-parkeringskop-kan-snabba-pa-bostadsbyggandet/EVHnaj!aDLnRDWepdtQ/> [2014-05-07]

Statistik Göteborg, <http://www4.goteborg.se/prod/G-info/statistik.nsf>